

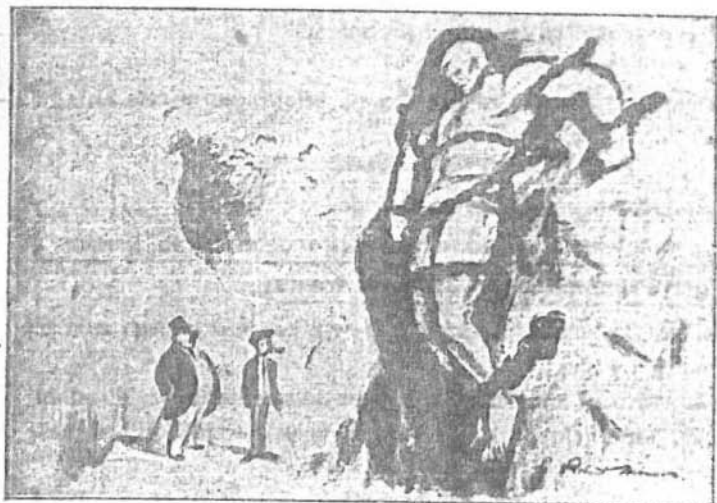
III 193

gorubi

Delavsko-kmetske
MATICE

ZAPISKI

Posamezna številka 10 Dir

„Dobro ga ukujte, kajti ako raztrga verige, potem je konec našega gospodarstva.“

Eno uro boja na kulturni fronti!

Delavci in kmetje!

Naši „Zapiski“ se do sedaj tiskajo v 1500 izvodih. Od teh gre 500 čez mejo Slovenije. Doma jih torej ostane samo 1000. To je dosti premalo, pa še ti niso vsi razprodani. Ker je cena nastavljena tako nizko, ne bomo mogli izhajati, ako se število naročnikov znatno ne pomnoži.

Sodrug!

Če smo delali dosedaj v naši politiki tolike napake, je bilo to v prvi vrsti radi tega, ker nismo imeli znanstvene marksistične revije, ki bi nam bila lahko kazala pravo pot. Znanstveno delo in znanstvena kritika sta neobhodno potrebna, ako hočemo trdno stati v svojem boju.

Proletariat pa mora tudi na kulturnem polju prebiti železni obroč osamljenosti, v katero nas je vkovala buržuazija. Zato je naša revija in njeno delo naša bojna fronta na kulturnem polju.

Naši sodrugi intelektualci žrtvujejo dneve in noči na tej bojni fronti, vendar pa je ta naša fronta v nevarnosti in nevzdržljiva, ako ji ne priskočijo zavedni delavci in kmetje na vsej liniji na pomoč.

Delavci in kmetje!

Če žrtvujejo vaši sodrugi intelektualci po cele dneve in cele noči na kulturni fronti,

je vaša sveta dolžnost,

da žrtvujete vi vsaj eno uro vašega dela zanjo!

Zato proglašujemo splošno mobilizacijo delavcev in kmetov v Sloveniji in na Primorskem za kulturno fronto!

Vsak delavec in kmet je dolžan boriti se z eno uro svojega dela na tej kulturni fronti!

Ustanovite povesodi zaupniške odbore za to mobilizacijo! Ti odbori naj naberejo in določijo naslove delavcev, ki se hočejo boriti za naše „Zapiske“.

Nadaljevanje na 3. strani ovoja!

A. Štebi:

Volitve 8. februarja 1925.

Današnje države so po svojih principih nepregledna pokopališča, kjer se žrtuje, upropašča in pokopava vsa dela duha in vse interese slojev, iz katerih je sestavljena družba. One so oltarji, na katerih se daruje pravo svobodo in blagostanje ljudstva; čim popolnejše je to darovanje, tem popolnejša je ta država.

M. Bakunin.

Ko je Bakunin zapisal gornje stavke, je gledal pred seboj vse naravne izrodke, katere vstvarja vsak imperializem, in je v proroškem duhu točno orisal bodočo državo, kakršna stoji danes pred nami. Pravijo, da je bil Pašič v svojih mladih letih anarhist in da se je ravno v anarhizmu tako zelo navzel idej, katere je anarhizem pobijal, katere je pa on sedaj utelesil v državi 20. stoletja, v naši prečudežni Eshaeziji. Pravijo dalje, da je vsak sadist tem krvoločnejši, čim starejši je; on je zvest tej resnici in mi živimo danes v nadi, da bo 100 letni Pašič ustvaril šele pravi ideal balkanske države. V tem duhu in v tem času neomejene svobode je Eshaezija volila 8. februarja 1925 svoje poslance v skupščino, ki je bila pred petimi leti še konjski hlev. —

Povojna reakcija v političnem in gospodarskem življenju raste v vseh državah od dne do dne; izraža se v pavperiziranju vseh delavnih slojev, v propadanju narodnogospodarskih dobrin, v zatiranju svoboščin in vstvarjanju nepregledne vrste korupcionistov in avanturistov. Največji razmah je zavzela povojna reakcija na našem jugovzhodu, kjer kmalu sploh ne bo svobodnega in zadovoljnega človeka, temveč le ena sama mnogobrojna jata teroristov in zajedalcev in nepregledna množica revežev in obsojencev. Balkan sega vedno višje v zapadno-kulturne pokrajine, zaroblja vse svobodne duhove, ter upropašča zadnje ostanke zavestnega delovnega ljudstva. In v tem znamenju je zmagala reakcija na dan volitev 8. februarja 1925 v skupščino, ki je po petih letih vajeništva prejela mojstrsko diplomu v stroki obešanja suverenih narodov. —

Ko so leta 1918 razpadle fronte centralnih držav in je po naših poljanah zasmrdelo po balkanizmu, tedaj smo mislili, da je konec vojnega stanja, da je konec uničevanja gospodarskih dobrin in proletarskih življenj. Naš delavec, naš kmet, naš uradnik, naš intelektualc — vsakdo je zavriskal veselja, ker mu bo po dolgih letih omogočeno zopet produktivno delo. Z bistrimi očmi se je vsak manualni in duševni delavec razgledal po nekdanjih delavnih mestih, zavihal rokave in že trdno zgrabil za orodje — ko ga je zadržnila nevidna vrv, ko mu

je bilo nastavljeno pod noge poleno in ko se je pljunilo na njegovo besedo, da je zastal, da je padel in da je obmolnil. Tedaj je šele zagledal na temnih oblakih z ognjenimi črkami zapisano, da je obsojenec, da za njega ni vsklila bodočnost in svoboda, da se za njega ni niti delo, ne trpljenje porodilo, nego novo robstvo, zasmehovanje, stalno padanje v brezposelnost in revščino. Nikdo ni slišal poslanice, kedaj se zopet vrne doba miru in dela, nikdo in nikjer se ni čulo, da hočemo, da moramo naprej. Kaj še! Parola je bila: nazaj! Ne nazaj do leta 1914, nego nazaj za desetletja, nazaj v osovražene teme. In tedaj so se pojavili novi apostoli, novi ljudje, novi predstavitelji razumevanja razmer: junaki „nacije“, državotvorci, ciriloslovci, cincaroni, krsnoslavci itd., ki so šele razjasnili, da svoboda ni svoboda, da narodi niso narodi, da delavci niso delavci. Prvo je veleizdaja, drugo je zabloda, a tretje je komunistični smrad. In ko se je to ugotovilo, izkoristilo v gotovih kartelih in na najvišjem mestu sankcioniralo — tedaj so se ječe napolnile, šole izpraznile, uradi poenostavili, ljudje pošajkačili. In tedaj je nastal šele pravi mir, tedaj je nastala tišina, nastopilo je splošno zadovoljstvo, ki se je izrazilo na ta način, da je 8. februarja 1925 vse pravoverno ljudstvo izvolilo soglasno le poslance ene liste, da so vkorakali v nekdanji hlev edino čuvarji balkanske morale in teroristične akcije.

* * *

Razvoj eshaezijske državne politike bo skoro gotovo šel po tej poti — ako bodo današnji sužnji ostali še nadalje sužnji, ako bodo naši delavci še nadalje ostali hlapci nezavednosti in ako bo edina proletarska in revolucionarna stranka v Sloveniji še nadalje živela le za sebe in ne za zaslužjeni delavski razred. Poslednji čas je, da se ta stranka zave svojega poklica, da se zave, v kakšni dobi in v kakšnih razmerah je vzela velike naloge na svoja ramena in da bo ona nosila veliki del odgovornosti, ako bo reakcija še nadalje absolutno vladala. Le od te stranke pričakujemo, da organizira ves slovenski delavski razred v najsilnejši odpor, ker ima samo ona tisto moralično oporo, katera je trdnim strankam v revolucionarni dobi potrebna.

Obupujemo v očigled zadnjih volivnih rezultatov in bojimo se pretečega dejstva, da bo reakcija, pijana današnje zmage, zlomila zadnje temelje delavske organizatorične sile, ako se stranka nemudoma ne loti sistematičnega in zavestnega dela. Odkrito se mora priznati, kje leži krivda! Ne v delavstvu! Ne v narodul Ampak edino na onih ramenih, ki so prevzeli težko nalogo nase, za katero mogoče niso dovolj trdni, ali ne dovolj sposobni. Naj naše borce ne boli tu odkritosrčnost, naj ne disgustira naše delavske politike očitik nepolitika, naj ne žali naše politične in strankine organizatorje mišljenje daljnega opazovalca. Verujem, da v naši revolucionarni delavski stranki ni korupcionistov, ambicionistov in zapeljancev, zato bodo pa tudi te besede našle le toplo razumevanje in ne morebiti neutemeljeno odklonitev. Zato je pa potrebno, da v prvi vrsti proučimo volivne rezultate od 8. februarja 1925 in na podlagi teh naprmo nadaljna zaključila.

Izid volitev v Sloveniji je kazal povsod isto sliko in bi bilo potrebno vzeti v poučitev volivne rezultate vseh volivnih okrajev v Sloveniji. Ako tega ne sto-

rim, to le zato ne, ker pridejo za organizirani odpor proti vladajoči reakciji vedno le industrijski kraji prvi v poštev. Razlogi so enostavni: ker so v teh krajih akcijske sife deloma najbolj masirane, deloma radi potenciranega izkoriščanja najbolj dovzetne za osvobodilne boje. Na vsak način nam izpričuje zgodovina, da so industrijski delavski revirji glavni kader napredovanja razvojnega boja, katerega se mora organizirati, ako se hoče pridobiti preko njega še ostalo v manjših edinicah živeče zaslužnjeno ljudstvo. Zato obsega sledeča skrizalka le volivne izide glavnih industrijskih krajev, katere je potrebno natančno poučiti, v koliko oni predstavljajo točno ali netočno sliko ljudskega razporedenja.

Volivni rezultati glavnih industrijskih krajev v Sloveniji:

Volišče	Narodni blok	Ravnik	Markovič	Nemci	SKS (Sam. kmetiska str.)	SLS (Slov. ljudska str.)	Radč + Prepeluh + Dol. republikanska stranka	NSS (Narodno-socialna stranka) + Ravnihar	Socialdemokrati	Delavsko-kmečki republikanski blok	Opiske in skupno
Ljubljana	4000	—	—	—	—	4365	—	867	479	430	Radi brezpomembnosti so izpuščene liste: Hribar, Zgorski, Prekmurska in Štirbenac. Vse skupaj imajo v teh krajih le 147 glasov.
Ljubljanska okolica	603	—	—	—	164	1910	38	31	185	308	
Borovnica	78	—	—	—	17	190	22	2	12	82	
Logatec	220	—	—	—	—	285	5	52	9	40	
Ziri	226	—	—	—	17	331	21	49	2	3	
Zagorje-Kotredenc-Izlake	253	—	—	—	7	569	55	80	135	390	
Radeče	57	—	—	—	18	266	23	12	22	81	
Kamnik-Mekine-Mengeš	286	—	—	—	43	835	8	8	10	35	
Kranj-Trzič-Križe	727	—	—	—	49	666	5	12	125	56	
Jesenico-Koroška Bela-Dobrava-Sava	754	—	—	—	13	751	23	69	246	246	
Št. Janž	30	—	—	—	71	202	4	—	—	52	
Kočevje	184	—	—	—	4	292	18	—	25	10	
Maribor (Pobrez, Studenti, Tezno)	865	299	713	799	35	1506	1411	—	1120	284	
Dravograd-Muta-Črna-Guštajn-Mežica-Prevalje	190	39	47	108	11	733	461	—	975	59	
Ptuj-Breg	213	47	41	286	6	298	68	—	137	15	
Ruše	155	3	3	4	6	146	37	—	92	62	
Slov. Bistrica	92	9	4	73	7	272	14	—	6	2	
Celje-Gabrje	490	53	110	360	4	430	35	—	261	18	
Rajhenburg	47	1	6	—	—	371	54	—	3	33	
Sevnica	40	20	11	2	71	198	32	—	15	16	
Velenje	3	—	11	6	5	283	82	—	103	23	
Šoštajn	79	9	4	77	2	292	9	—	129	4	
Trbovlje	329	20	43	44	26	840	164	—	287	1012	
Skupaj	9921	491	983	1759	576	16041	2589	1182	4267	3271	41080
		11.395							7538		
Po skupinah			13.730			16041	2589	1182			41080

Če ponovimo gornje številke, vidimo predvsem, da številke nikakor ne predstavljajo socialnega razmerja prebivalstva Slovenije, še manj pa ljudskega idejnega razpoloženja napram državnemu nestvoru SHS. Te številke le izpričujejo, da se je pri teh volitvah volilo deloma pod vplivi vladnega in nacionalno šovinističnega pritiska (v skrižalki rubrike 1—5) in deloma v pomankanju zaupanja do delavskih strank (glasovi strank rubrike 6 -8). Ne glede na veliko abstinenco v teh delavskih revirjih, je ugotovljeno — in to so potrdile tudi brez razlike vse nasprotno buržujske stranke —, da se delavstvo ni odzvalo proletarskim strankinim pozivom, ter metalo kroglice v one skrinjice opozicionalnih strank, ki so imele največ izgleda, da izvojujejo sigurne mandate, to je v skrinjico SLS in kmetске republikanske stranke.

Da dobimo vsaj približno sliko, kako je volilo prebivalstvo industrijskih krajev, kako veliko izdajstvo je napravilo delavsko ljudstvo v teh volilnih okrajih in kako brezprimerne in neopravičljive napake so napravile proletarske stranke, je treba volilne rezultate v teh industrijskih volilnih krajih natančneje diferencirati. Razmerje glasov po socialni strukturi je približno sledeče:

1.) Od 41.080 volilcev glavnih industrijskih krajev je volilo 3271 = 8% Delavsko-kmetски republikanski blok in 4267 = 10% socialno demokratično stranko. Skupno je torej volilo le 7538 = 18% liste proletarskih strank.

2.) Če prištevamo volilce narodno-socialistične stranke k delavskemu — seveda razredno nezavednemu — proletariatu in volilce kmetskih republikanskih strank h kmetskemu proletariatu, potem se poveša število proletarskih glasov na 7538 + 2589 + 1182 = 11.309 ali 27 1/2 odst. vseh volilcev.

3.) Računamo nadalje, da je od 16.041 glasov slovenske ljudske stranke samo 70 odst. = 11.228 izrazito delavskih in kmetskih pavperskih glasov (industrijski kraji!), potem se nadalje poveča število proletarskih glasov na 11.309 + 11.228 = 22.537 ali 55 odst. vseh volilcev.

4.) Od 13.730 volilcev strogo buržujskih in kapitalističnih strank (rubrike 1—5) moramo odšteti vsaj 50 odst. proletarskih zastopnikov (nižje uradništvo, nižji privatni nastavljenjci, učitelji, mali obrtniki, zavedni posli itd.). Ako prištejemo teh 50 odst. k številkam ad 1. do 3., potem dobimo končno vsoto vseh proletarskih glasov teh industrijskih krajev, katera znaša 22.537 + 6865 = 29.402 ali 72 odst. vseh volilcev.

Vidimo torej, da spada pri najneugodnejši kalkulaciji najmanj 72 odstotkov vseh volilcev industrijskih krajev v Sloveniji k proletarskemu razredu in da je po lahkomišelnih krivdi delavskih revolucionarnih strank 72 — 18 = 54 odstotkov vseh volilcev glasovalo proti svojim razrednim in stanovskim potrebam. Ta izid volitev 8. februarja 1925 kaže torej predvsem popoln poraz delavske revolucionarne politike in izpričuje, da so izpadle volitve *protisocialistično*.

* * *

Ta poraz je zakrivila stranka sama, odnosno — kakor že preje omenjeno — neorganiziranost resničnega revolucionarnega dela med masami proletariata. Eno bi moralo vodstvu revolucionarne proletarske stranke stati kot vodilo k

vsemu organiziranemu delu stalno pred očmi, to je: *ako tudi so zapreke in težkoče za izvedbo proletarske socialne revolucije v tem času še tako velikanske, s sistematičnim, vztrajnim in jasno in trdno usmerjenim delom se mora proletariat vzbujati k odločnosti.* Nalogam in ciljem socializma ne moremo služiti, trdno in neomajeno združitev in ujedinjenje proletariata ne moremo doseči, ako ne odklonimo vsak najmanjši oportunisti, ako dan za dnevom ne razjasnujemo proletariatu njegov socialen položaj in ga bodrimo z jasnimi socialnim in gospodarskim programom k neomajenemu zaupanju. *Hegemonija proletariata kmetov in delavcev je problem vseh problemov* in zato bi moral imeti ta problem v govoru in tisku nepretrgano akcijo v vseh naših industrijskih revirjih in v najmanjših zakotnih vaseh. —

Revolucionarna delavska stranka je edino v letu 1919-20 prilično pojmovala to delo in zato tudi žela nepojmljive uspehe. Spominjam na manifestacijo 1. maja 1919, ko so se po ljubljanskih ulica trli tisoči navdušenega proletariata, ko se je v vladni palači tedaj še bala, da ta proletariat dvigne svojo pest in napravi konec reakciji. Takrat so bili tisoči in tisoči prožeti Cankarjevih besed: „Krepko, Jernej, krepko so mi vtepli v glavo pravo spoznanje, krepko vtepli postavo in zapoved, da je pravica ustvarjena za tiste, ki so jo ustvarili... *Največji zaklad je spoznanje, pa če je vtepeno s cepci!*“

Spominjam nadalje na brezštevne shode, shodiče, sestanke po vseh vaseh Slovenije, kateri so bili mnogobrojneje obiskani, kakor danes shodi v velikih delavskih revirjih. Zakaj? Zato, ker se je takrat v resnici dobro organiziralo to podrobno idejno delo in ker so bili stiki stranke s proletariatom v resnici stalni in tesni. Spominjam nadalje na sistematično šolanje naše mladine, ki je vzgajilo najživahnejše in najtrdnejše agitatorje.

V tistem času so imele buržujske stranke dosti lažje stališče kakor danes, ker jim je bilo varanje javnosti in zapeljevanje narodno navdušenih mas olajšano; takrat, namreč v prvem navdušenju, še ni bilo spoznanja o veliki zmoti osvobojenja in ujedinjenja. Nasprotno so pa morale delavske stranke državo in družabni red v Eshaeziji napadati, ne da bi že imele dokazov gnjilobe in nesposobnosti, kakor jih imamo danes. Tedanja kritika je bila prorokovanje, tedanji argumenti so sloneli le na predpostavkah. Kljub tej neugodnejši principielni situaciji — vendar izdatno boljši položaj za stranko in dnevna rast njenega ukoreninjenja v kmetški in delavski proletariat!

Današnjim voditeljem revolucionarne delavske stranke ni treba nič drugega, kakor proučiti gibanje kratkega razdobja od 1919—1925 in našli bodo vir vseh napak, našli vse razloge za žalostni poraz 8. februarja 1925 in razloge za stalno propadanje. Stranka mora popolnoma jasno in neustrašeno razgaliti svoj program, nekolebajoč urejevati svoje časopisje in točno razložiti svoje gospodarsko in politično smernico. Ves naš proletariat zahteva socialno in gospodarsko osvobojenje, neokrnjeno samostojnost in brezpogojno samoodločbo. Le stranka, ki mu bo pomagala to izvojevati, ki bo do zadnje pičice konkretno usmerila vse korake, bo zamogla zopet združiti ono, kar se je prisiljeno razdružilo. Nobeno revolucionarno gibanje ne more ostati stabilno brez trdne in vstalene organiza-

cije agitacijskih sredstev. Ker delavska stranka ni upoštevala v zadostni meri to resnico, je doživela poraz in bo popolnoma propadla, ako si pravočasno ne uredi svoj notranji organizem. V dobi, v kateri živimo, v kateri se kuje železje za novo konstrukcijo, ne zadostuje, da proletariat samo organiziramo in mu izvojujemo boljši trenutni materielni položaj. Treba je, da razširimo njegov pogled preko okvirja njegovih trenutnih in stanovskih potreb, treba je, da mu pokažemo velike cilje socialne solidarnosti cele Evrope, da mu javno razložimo vso nizkotočnost novega jugoslovanskega patriotizma. —

* * *

Zakaj ima slovenska ljudska stranka pri vsakih volitvah ves kmetski in deloma (danes žalibog) tudi že delavski proletariat v svojem taboru? Zakaj ona lahko brez skrbi računa na neomahljivost te številne mase? Zato, ker so v vsaki hiši zgodbe sv. pisma, ker preskrbi zadnjemu hlapcu primeren molitvenik in ker skoro ni kmetske hiše, ki ne bi bila učlanjena pri Mohorjevi družbi. Kje so naši molitveniki, kje je razširjeno naše svete pismo, kako smo poskrbeli, da dobi vsak kmet, vsak delavec naš katekizem, potom katerega bi izprašali njegovo vest in potom katerega bi mu vcepljali naše resnice. Tu navajamo glavno vrzel, katera nam zabranjuje normalni razvoj; v tem spoznanju leži resnica, zakaj niso naše ideje prodrle do zadnje proletarske hiše.

Naša naloga glasi torej: idejno moramo pomagati *vsakemu* kmetskemu in delavskemu proletarcu, ako hočemo stabilizirati stranko; idejno moramo najintenzivnejše razširiti podrobno delo, da bo vera v človeka zatrla vero v naslikanega boga; idejno moramo prožeti sleharnega proletarca, da bo vedel, da je socialistična ureditev družbe zadovoljitev vseh — današnji patriotizem pa nesramna in hlapčevska goljušija. Vse rezolucije, vse konference, vsi kongresi ne zaležejo nič, ako se pri tem pozabi na uresničitev sklepov teh rezolucij, teh konferenc, teh kongresov.

D. Gustinčič.

K vprašanju volilne taktike Delavsko-kmečkega bloka v Sloveniji.

Poraz Delavsko-kmečkega bloka pri volitvah dne 8. februarja t. l. je bil velik in utegne imeti za naše delavsko gibanje občutne in dolgotrajne posledice. Obseg tega poraza bomo pravilno ocenili, ako primerjamo število glasov, ki jih je dobil „Delavsko-kmečki republikanski blok“ — in delavske stranke sploh — s številom delavstva v Sloveniji. V okroglih številkah šteje Slovenija: 15.000 mrdarjev, 10.000 kovinarjev, 15.000 železničarjev, 15.000 tekstilnih delavcev, 10—15.000

drugih industrijalnih delavcev, 30.000 kmetijskih delavcev¹ in poleg teh še okrog 80.000 kmetov-pauperjev, ki nimajo eksistenčnega minima (to je 5 ha zemlje). Slovenija ima torej 90—100 tisoč pravih proletarcev, ki ne posedujejo ničesar drugega, kakor svojo trdo, žuljevo roko in svoje manjše ali večje strokovno znanje ter 80—90 tisoč pritlikavih posestnikov, ki dobresedno gladujejo s svojimi družinami vred. Ako torej prištejemo zgoraj navedenim podatkom o delavstvu in pritlikavih posestnikih še število revnih, izstradanih državnih, občinskih in privatnih uslužbencev, tedaj lahko rečemo, da znaša armada ročnih in duševnih delavcev in kmetov v Sloveniji, na katero bi se morala delavska politika opirati, okroglo 200.000 glav. In od teh je torej glasovalo za naš delavsko-kmetijski blok okr. 2¹/₂ odstotka in za vse razredne delavske stranke v Sloveniji — okr. 5¹/₂ odstotkov.

K temu je treba še pripomniti, da sicer visi nad delavstvom v Jugoslaviji Damoklejev meč zakona o zaščiti države, da se je delavsko-kmečki blok boril v svoji volilni agitaciji z mnogimi težavami, da se pa na splošno njegovi shodi niso prepovedovali in da na dan volitev v Sloveniji tudi ni bilo proti delavstvu vidnega terorja. Blok je imel vsega skupaj okrog 100 volilnih shodov in sestankov v Sloveniji in prepovedan mu je bil menda en sam letak. V Ljubljani sami je režim delavske stranke toleriral, ker mu je bilo razcepljenje glasov za njegovo zmago proti klerikalcem potrebno.

Dalje, ne pomenijo socialistične stranke in frakcije od leta 1920 v Sloveniji nič več. Proletariat gleda nanje kot na podrepnike buržuazije, ki se odrekajo boju tudi za najbližje interese delavstva, ki stoje še na stališču državnega centralizma ter kot na organizacije, ki stoje očitno pod policijsko zaščito.

Kje ležijo torej vzroki poraza Delavsko-kmečkega bloka?

Odgovor na to vprašanje je odločilne važnosti za vse naše nadaljnje politično delo in zato moramo poskušati nanj jasno odgovoriti. Ta odgovor najbrže ne bo enoten. Marsikdo bo nanj drugače odgovoril, kakor avtor tega članka. Toda kdor ima druge misli, naj jim da vidno obliko², ker to je neizogibno potrebno, ako naj se premaknemo iz stanja, v katerem se sedaj nahajamo.

* * *

Vzroki politične slabosti kake delavske stranke so lahko objektivni (stvarni), subjektivni (osebni) ali pa oboji skupaj. Kadar je gospodarski položaj delavstva zelo ugoden (visoke plače, cenena živila, veliko povpraševanje po delovni sili), tedaj delavstvo ni dostopno za radikalno politiko. Kot primer nam služi angleško in ameriškansko delavstvo pred svetovno vojno. Stvarni pogoji za bojevite delavske stranke v teh deželah niso bili dani in zato še do danes nimamo tam močnih in bojevitih strank.

¹ Računam tu samo možke, torej samo delavce brez delavk.

² Pa ne anonimno v „Delavsko-kmečkem listu“, kamor ne spadajo, kakor je to napravil „Star delavec“ v številki 12 z dne 19. marca t. l.! Ne polemika med „Delavsko-kmečkim listom“ in „Zapiski“, temveč polemika o volitvah! „Zapiski“ so odprti vsaki resni razpravi o tem predmetu, tudi če hoče dokazati ravno nasprotno, kar mi trdimo. Ured.

Včasih pa se pripeti, da so objektivni pogoji (mizerne delavske plače, draginja, velika brezposelnost, nacionalni pritisek, korupcionistične vlade, razrahljana disciplina v uradih in vojski) dani, toda delavska stranka nima sposobnih ljudi v vodstvu, nima trdne organizacije in jasno začrtane poti pred seboj. Najlepši vzgled za to nam je Italija v prvih dveh letih po vojni. V septembru leta 1920 je imelo italiansko delavstvo skoro vse tovarne v svojih rokah in vse italiansko vojaštvo je stalo na strani delavstva, toda italianska socialistična stranka je kolebala, njeni voditelji so pustili italianski proletarijat na cedilu. Ona ni imela oseb, ki bi bile znale tisti skrajno ugodni stvarni položaj izkoristiti.

O Jugoslaviji ne moremo trditi, da ne bi bili dani objektivni pogoji za živahno delavsko gibanje. Gospodarska situacija (položaj) delavstva in kmeta v Jugoslaviji sploh, in v Sloveniji še posebej, je mizerna, nacionalni pritisk na Slovence, Hrvate in druge narode velik in tendenca obeh gre za poslabšanjem in ne poboljšanjem. Nezadovoljnost rase očitno in to še posebno na vasi. Kriza delavskega gibanja teči torej v subjektivni smeri, t. j. v ljudeh in organizacijah, ki to gibanje vodijo.

Mi ne puščamo iz vidika skrajno težkega položaja, v katerega je bilo postavljeno razrednozavedno delavsko gibanje po „Obznani“. Toda temu nasproti pa tudi vemo, da se je masikateri proletarijat v Evropi znašel v teh letih v podobnem ali pa še težjem položaju in vendar ni njegovo politično gibanje palo na ničlo kakor pri nas. Spomnimo se samo na poljski proletarijat ali pa na italianski, ki je po vojni doživel še celo meščanski prevrat! Naše stanje se torej ne da opravičiti samo z „Obznano“ in zakonom o zaščiti države.

Vzroke naših političnih nevspehov pri zadnjih volitvah je treba, po našem mnenju, iskati v naši strategiji in naši politični taktiki in sicer: v oni periodi (razdobju) od leta 1920 do tega volilnega boja in pa za časa volilnega boja samega.

Kar se tiče naše politične strategije v razdobju od 1920 dalje, moramo ugotoviti, da je bila vedno malenkostna. Neodvisna delavska stranka se pojavlja tik pred volitvami. Socialistična stranka delovnega ljudstva se pojavlja kot volilni blok. In tudi v teh volitvah je bil naš glavni cilj državnozborski mandat. Mi iščemo v to svrhu zveze z neko imaginerno republikansko (kmečko?) stranko, ki je tudi nastala še le za te volitve, in pozabljamo pri tem na vse svoje težke bolezni, ki so nam ostale še v vseh udih od znanih občinskih volitev za mesto Ljubljano v novembru 1922. Glavni naš cilj v vsem tem času pa do danes pa niso smeli biti volilni uspehi, temveč organiziranje proletariata, ker brez tega je vsako politično delo brez fundamenta.

In naša politična taktika v tej dobi?

Leta 1920 ima stranka skrajno levo orientacijo, bije boj proti sodelovanju proletariata z buržuazijo, prežene socialnodemokratske poverjenike iz vladine palače in gre v volilni boj za konstituanto z najbolj levičarskimi parolami. Leta 1921/22 imamo človekoljubno frazerstvo sumljivih elementov okrog „Delavskih Novic“, ki jim stoji na čelu buržuazni eksponent Štefanovič, ki hoče doseči vse ugodnosti za delavstvo s klečeplazstvom pred radikalsko vlado. Leta 1922 v

jeseni gre prejšnje komunistično delavstvo v volilni blok celo s klerikalci in v januarju 1923 fantazira o slovenskem laburizmu. Boj proti temu laburizmu konča zopet s skrajnim levičarstvom mladine. Toda stranka živi samo na papirju in ne v organizaciji, brez smeri, brez gibanja, in celo brez polemik o strankinih resolucijah, ki se vrše v drugih deželah. Mimo Slovenije gre vprašanje enotne fronte, mimo gre strokovno vprašanje, mimo gre vprašanje politične situacije, na katere presojevanju se vname hud boj v stranki in mimo stranke gre malone tudi narodnostno vprašanje. Strankin list je reven in medel in ko se pojavi leta 1924 na obzorju Prepeluhov embrijo (zarodek) republikanske stranke, ji pošilja „Delavsko-kmetški list“ to le sporočilo:

„Začeli ste s parolami: samoodločba narodov, kmečko-delavska država, federativna republika. Dobro! Samo nadaljujte tako — v dejanju! V tem slučaju bodo razredno-najzavednejši delavci in kmetje ne samo močna vaša pomožna armada, ampak nezlomljiva predstraža.“ (Podčrtal pis. „Km.-dl. List“, z dne 30. okt. 1924, št. 11, v članku „Kmetško-delavski republikanci“).

Všeraj smo bili „pomožna armada“ in „nezlomljiva predstraža“ klerikalcem, jutri bomo privesek na repu gospoda Prepeluha.

Ta je bila vsekakor prebuda, zato popravljamo v „Del.-kmet. listu“ z dne 27. novembra 1924 št. 15, v trafiletu: „Kam?“ ta neprijeten vtisek tako-le:

„Kam naj se odloči delavec in kmet? Za Pribičeviča ali za Korošca in Prepeluha? Za nobenega od teh! Eni kot drugi pomenijo nesrečo za delovno ljudstvo.“

„Delavci in kmetje morajo nastopiti samostojno kot delavsko-kmetški blok, proti reakcionarni buržuaziji in klečeplaznim klerikalcem, **Prepeluhom** in social-patriotom. Ne na desno ne na sredo! (Podčrt. pis.) „Ampak na pot enotne fronte delavcev in kmetov!“

Toda še se ni bilo dobro posušilo črnilo na papirju te neizprosno radikalne parole, pa pišemo — glej „Delavsko-kmetški list“ z dne 4. decembra, št. 161 — istemu Prepeluhu, proti kateremu smo robantili v prejšnji številki in se zaklinjali, da nočemo z njim, prijateljsko pismo z našo volino platformo ter mu ponujamo skupen nastop pri volitvah.

Da mora tako hitro skakanje iz ekstrema v ekstrem delavstvo zmešati in desorientirati, je kaj naravno. Taka cigumigupolitika mora vplivati zlasti na manj odločne delavske mase naravnost uničujoče. Kako naj sledijo delavske mase politiki, ki vsak trenutek menja svoje direktive, ki je brez kontinuirlične politične linije, brez jasno začrtane poti? Taka politika mora izgledati diletantska, otročja in da se delavstvo boji postati poskusni kunec v rokah začetnikov, to je več kakor naravno.

Prokletstvo našega gibanja od leta 1920 dalje je bilo to, da so ga dobivali povrsti v roke mladi, neizkušeni in nepreskušeni ljudje, ki so delali z njim svoje prve začetniške politične eksperimente. Ljudje, ki se jim ni bil niti še popek rojstva v delavski politiki zacelil, ki so bili brez teoretičnega znanja in brez življenskih izkušenj, so že po nekaj mesecih življenja v organizaciji postajali strankini tajniki in celo državni poslanci. Kako čudo torej, da se je končno za-

frčkal v breznačrtnem lovu za momentnimi uspehi ves bogat politični in moralni kapital, ki nam ga je bila položila v roke izrednougodna mednarodna situacija v prvih letih po svetovni vojni!

Mi v Sloveniji pa v tej dobi tudi kulturno nič ne pomenimo. Mi nismo dali v tem času ne na polju našega znanstva, ne na polju umetnosti ničesar. V drugih deželah se zbirajo okrog naše struje največji znanstveniki in umetniki, mi pa smo ostali tudi tu popolnoma izolirani. O nas se ne govori in ne piše več in kot taki seveda nismo mogli biti za nikogar več kak atrakcijski center. Šli smo torej v volilni boj kakor četa z lesenimi puškami in papirnatimi bombami.

* * *

Kakor pa je resnica, da smo bili v minulosti brez kontinuirlične proletarske politične linije, tako je tudi žalostna resnica, da je ostala naša volilna taktika v teh-le volitvah na nivoju naše preteklosti.

Kadar si postavi štranka svoj strateški cilj, si mora tudi izbrati prava pota in prava sredstva, da ta cilj doseže, t. j. uravnati mora temu primerno svojo volilno taktiko. Pri današnjih rafiniranih volilnih metodah naše buržuazije in v času, ko se v vsakem trenutku lahko vsuje na nas ploha buržuaznega terorja, seveda to ni vedno lahka stvar. Trebalo je predvsem dobro pretehtati našo prošlost in naš sedanji položaj. Trebalo se je predvsem vprašati, kateri momenti in katere volilne parole nas lahko najbolj približajo masam in kako uravnati potem našo volilno agitacijo, da bo res učinkovita.

Volilna situacija je bila pri nas taka, da smo mi lahko upali na dva mandata in da bi jih bili tudi dosegli, da smo pravilno izkoristili svoja taktična sredstva.

Katera vprašanja so bila najbolj pereča v teh volitvah. Očividno ta-le:

1. narodnostno vprašanje;
2. stanovanjsko vprašanje;
3. agrarno vprašanje;
4. vprašanje političnih svoboščin in
5. vprašanje plač.

Kako smo mi taktično izkoristili ta vprašanja?

Pred vsem bodi povedano, da se taka vprašanja taktično za volitve ne dajo izkoristiti, ako se nanje spomni še-le v zadnjem momentu, tik pred volitvami in se že prej ne pripravijo v političnem gibanju. Mi smo pač imeli že delj časa prej pripravljene dobre resolucije o narodnostnem vprašanju, toda te resolucije so ostale v naših miznicah in je proletariat prav malo ali pa sploh nič vedel zanje. Za karakteristiko hočem navesti tu resolucijo o stanovanjskem vprašanju, s katero smo bili dosegli na shodu stanovanjskih najemnikov, oktobra meseca t. l. dober uspeh, a je mi sami, v našem listu nismo niti objavili! V odboru pa smo imeli celo sodruga, ki je trdil, da stanovanjsko vprašanje sploh ne spada med najvažnejša sodobna socialna vprašanja v Sloveniji.

Z narodnostnim vprašanjem se je naš tisk pred volitvami zelo malo bavil, a v kolikor se je bavil z njim med volitvami samimi, lahko rečemo, da ni, kljub našemu jasnemu oficelnemu stališču, vedel kaj začeti z njim. V „Delavsko-

kmetskem listu", z dne 27. novembra, št. 15, v sestavku „Slovenski kmetje in slovenski republikanci“ ne lanciramo nič manj kakor parolo „za slovensko federativno republiko“. Kako si je uredništvo to eksotično slovensko federacijo predstavljalo, je pač težko uganiti. (Podčrtal pis.)

Ta slovenska federativna republika pa straši tudi še v naslednji številki Del.-kmet. lista“ v članku „Vse jim je vseeno“, ki govori o pogajanjih s Korunovci in Deržičem za skupen nastop pri državnozborskih volitvah. V številki 16. skačemo od ultraradikalne zahteve „samostojne delavsko-kmečke republike“, pa do ultraoportunistične parole „delavsko-kmetske republike v zvezi z delavsko-kmet-skimi republikami drugih narodov Jugoslavije“. Zanimivo je to, da je še najbolj zadel strankino parolo rudar, emigrant na Francoskem, ki piše v isti številki pismo iz Liévina in ki pravi na koncu svojega pisma:

Za samostojno delavsko-kmetsko republiko Slovenijo v okviru federacije republik Jugoslavije in Balkana! („Del.-kmet. list“, z dne 4. dec. 1924 št. 16, str. 4).

Pri nas vsakdo čuti, da je „balkanska federacija“ ravnotako nepopularna kakor „samostojna Slovenija“ a priori. To je čutilo tudi vodstvo volitev „Delavsko-kmečkega republikanskega bloka“, toda ono ni imelo ne znanja, ne politične rutine, da udari na pravo žico. Bivša Neodvisna delavska stranka — ravno na pritisk Slovencev — ni zahtevala v svoji narodnostni resoluciji „balkanske federacije“, temveč federacijo narodov „na Balkanu in v Podonavju“ in če že ni bilo boljšega, se je imelo vsaj to formulacijo pridržati. Radič je velik demagog, toda priznati mu moramo, da ima fin nos za politične potrebe Hrvatov in Slovencev in zato ni on nikoli zahteval balkanske federacije, še manj pa kdaj skrajno oportunistično zvezo republik v Jugoslaviji. Radič pa je temu nasproti prav močno naglasil Jadransko-podonavsko federacijo in on je prav dobro vedel, zakaj to dela. Mi bi bili torej morali korak naprej od Radiča, ne pa capljati daleč zad za njim.

Mi za bodočnost ne bomo smeli pozabiti, da so imeli v teh volitvah skrajno oportunistični klerikalci boljšo taktiko v narodnostnem vprašanju kakor mi — ker jasnejšo enostavnejšo — in da so nam z njo — in ravno z njo — tudi odvzeli naše volilne mase, posebno v Ljubljani.

O stanovanjskem vprašanju, ki je goreče in ki zadira v žive rane našega mestnega prebivalstva, nismo niti govorili. Mi nismo sploh kazali nikakega umevanja zanj in smo ostali pred volitvami in med volitvami v tej točki popolnoma pasivni.

V agrarnem vprašanju nismo zlezli v svojih volilnih parolah čez one obrabljene — ne naše — temveč socialnodemokratske in klerikalne formule, „da v Jugoslaviji še sedaj ni rešena agrarna reforma in še sedaj ni razdeljena zemlja med revne kmete“ („Del.-kmet. list“, dne 18. decembra 1924, št. 18, str. 3).

Parole o političnih svoboščinah so skrajno medle. O nasilstvih buržuaznega režima na delavski razred govorimo samo v toliko, v kolikor je to v zvezi s posameznimi dogodki in posameznimi sodrugi. Problemi izvora tega nasilstva in njegove politične perspektive nas ne zanimajo.

Še manj pa nas zanima v naši volilni taktiki socialni položaj uradništva. Na enem samem mestu apeliramo na „nižje uradnike“, socialni problem uradniške mase pa puščamo popolnoma v nemar. Mi vemo, da je uradništvo pri nas nad vse mizerno plačano; mi vemo, da živi v naravnost neverjetno bednih socialnih razmerah, toda mi se nismo obrnili z nobeno besedo do njega. O, ravno narobe — in to se je zgodilo menda prvič v zgodovini socializma na Slovenskem — mi smo se postavili naravnost odkrito proti njemu. Mi smo se postavili v svojem političnem diletantstvu proti izobraženstvu, proti intelektualcem in sicer tako ostro, da je to vzbudilo celo odpor pri nekaterih naših sodrugih kmetih. Pod svojo kandidatno listo v „Delavko-kmetskem listu“ in na letakih smo napisali sledeče krilate besede:

„To je lista, za katero bo 8. februarja vsak delavec in republikanski kmet. Na listi je *devet* delavcev (med njimi *rudarji in železničarji*) in *štirje* kmetje. Na listi ni nobenih „učениh“ dohtarjev, žurnalistov in goljufov, kot so to na klerikalni in Prepeluhovi listi, ampak so *sami delavci in kmetje, ki so že z dejanji dokazali, da so vneti borci za delavsko in kmetsko stvar do njene popolne zmage.*“ (Del.-kmet. list dne 8. januarja 1925 štev. 2.)

Naravnost klasičen vzgled političnega primitivizma pa je bil letak, ki je izšel 29. januarja 1925 v „Del.-kmet. listu“ št. 5 in ki nosi sledeči uvodni pasus:

„Delavci in kmetje, glasujte za Makuca!“

„Razne gosposke stranke, ki si nadevajo ljudske, samostojne in socialistične naslove, samo da bi lažje prevarale delavstvo, so postavile za nosilce list in kandidate *dohtarje: dohtarja Korošča, dohtarja Žerjava, dohtarja Pivka, dohtarja Koruna* itd. Ti razni *dohtarji* imajo smisel za dohtarske interese, nimajo ga pa za koristi delavca in kmetov. To so jasno dokazali s svojim šestletnim delom v belgrajškem parlamentu in izven njega. Ne izročimo svoje usode dohtarskim in gosposkim strankam, da nas še bolj ne zaslužnijo!“

„*Delavci in kmetje Slovenije moramo sami prevzeti svojo usodo v svoje roke!*“ (Podčrtano v originalu.)

Na ta letak je odgovoril neki naš kmečki sodrug, ko so ga šli prosit, da bi bil čuvar skrinjice, s sledečo kritiko: „Da, toda če nas ne bojete farbali, da kmetje in delavci lahko sami prevzamemo oblast brez intelektualcev.“ Nam se zdi, da bi bila po tej kritiki vsaka nadaljnja beseda o tej stvari popolnoma odečv.

* * *

Najtežji udarec za Delavsko-kmečki republikanski blok pa je bilo dejstvo, da je šel popolnoma brez stranke in brez strankine organizacije v volilni boj. Strankina centrala se sicer nikoli ni čutila v Sloveniji in Slovenija je vedno delala svoje salte-mortale po svoje in brez kontrole, toda to pot smo to neodvisnost občutili v svoji popolni dobroti in lepoti. Zakaj postaviti za tri volilna okrožja enegainistega nosilca liste, to je bilo pač „remek“-delo, ki se je moralo posrečiti le v deželi še ne popolnoma mrtve „Socialistične stranke del. ljudstva“.

* * *

Sklepi: Volilno gibanje „Delavsko-kmečkega republikanskega bloka“ je bilo brez proletarske politične linije, brez izdelane volilne taktike, brez predhodnih priprav, brez marksističnega tiska in brez resnih nosilcev ideje. Politična situacija za „Delavsko-kmečki republikanski blok“ ni bila neugodna, na njem pa je težila zanikerna, nemarksistična politika prejšnjih let in diletantska volilna taktika. Proletariat ni čutil za seboj ne stranke, ne zrelih političnih voditeljev. Brez sigurne vodilne roke pa ni proletarske politike. Tisk se ni bavil z aktualnimi dnevnimi in gospodarskimi političnimi in socialnimi vprašanji.

F. Klopčič:

Vzroki neuspehu v volitvah.

Samokritika je praelement naukov, ki nam jih je Marx zapustil. Roza Luxemburg.

Pri volitvah 8. februarja je doživel Delavsko-kmečki republikanski blok neuspeh in sicer ne samo v Sloveniji, nego v celi Jugoslaviji. Ako primerjamo število glasov v l. 1920, oddanih za Komunistično stranko Jugoslavije, in pa letošnje število glasov za Delavsko-kmečki republikanski blok ter si predočimo revolucionarne možnosti v Jugoslaviji, potem nam je pač neuspeh jasen.

Kaj je povzročilo ta neuspeh?

Ali je bila *osnovna politična linija* proletarske levice v Jugoslaviji napačna? Ne. Njeno stališče v nacionalnem vprašanju, v agrarnem vprašanju, v strokovnem vprašanju je bilo pravilno. Stranka v celoti je vsa ta in druga aktualna politična vprašanja rešila v marksističnem smislu in njena ideologija, ki jo še dolgo izza leta 1920 pogrešamo, se je učvrstila in ustalila. Politika levičarske stranke proletariata v Jugoslaviji je bila pravilna in dobra. Četudi si opozicija okrog beograjskega „Radničkoga Jedinstva“ prizadeva izpodbiti to dejstvo, je vendar jasno, da je stranka razredno-zavednega delavstva v Jugoslaviji definitivno zapustila in obračunala z vukovarskim kurzom ter da je prišla na pot, po kateri hodi resnična razredno-bojevna proletarska stranka, na katerem praporu je zapisana parola: osvojitve oblasti.

Ako hočemo poiskati vzroke neuspehu pri volitvah, moramo proučiti politično situacijo v Jugoslaviji in si predstaviti moč in vlogo leve proletarske stranke. V Jugoslaviji je zlasti narodne mase zatiranih narodov Hrvatske, Slovenije, Makedonije in Črne gore objel *demokratično-pacifističen val*. V boju proti režimu srbske buržuazne diktature niso sledile mase pozivu razredno-bojevne proletarske stranke, marveč so sledile demokratičnim, pacifističnim, mirotvornim in drugim parolam meščanskih strank. Srbska buržuazija, ki je znova privedla na vlado Pašića in Pribičevića, je hotela v volilnem boju izzvati v glavnem hrvaške kmečke mase, osredotočene okrog HRSS, k odkritemu odporu proti srbski hegemoniji, nastavlja joč nož na prsa opozicionalnim strankam in stavlja joč HRSS pod zakon

o zaščiti države. Računala je na državno silo in na oboroženo armado ter smelo pozivala na odkrit upor. In vsa dozdevna revolucionarnost in opozicionalnost Radičeve stranke ter klerikalne stranke se je pokazala ob tej priliki. Niti sledu o revolucionarnem odporu in niti sledu o kakem boju proti brezobzirni diktaturi srbske militaristične klike. Hrvatska mirotvorna republika je romala v zapore brez boja. Klerikalna stranka v Sloveniji je dala pasti celo svojo parolo avtonomije. S čisto mirotvornimi in demokratične iluzije vzbujajočimi gesli so šle opozicionalne stranke v boj in mase so jim sledile.

Ta demokratično-pacifistični val je bil tako obsežen, da ga *Delavsko-kmečki republikanski blok ni mogel paralizirati*. Paralizirati ga ni mogel vsled svoje nemoči. In ta nemoč izvira še iz poraza delavske stranke v letu 1920. Tedaj so bile delovne množice v revolucionarnem razpoloženju. V zaupanju so se zbirale okrog delavske levičarske stranke, od katere so pričakovale boja. Toda ker je bila delavska stranka idejno in organizacijsko nezgrajena in ker ni bila sposobna za akcije, ni mogla teh delavsko-kmečkih mas popeljati v boj, akoravno bi to bila morala storiti. Ob prvem krepkejšem udarcu se je sesedla na kup razvalin. Ta poraz delavske stranke v letu 1920 je še danes veliko breme zanjo in tudi pri sedanjih volitvah gre velik del neuspeha na ta račun.

Vendar bi morala stranka izkazati večje uspehe, kakor jih pa je, ker je imela v glavnem pravilno politično linijo. Resnično: tako bi tudi bilo, da ni še enega pogoja, ki je doprinesel k neuspehu: *napačne oziroma nikake organizacijske politike stranke v Jugoslaviji*. Organizacijska politika delavske stranke v Jugoslaviji je doživela popoln krah.

Posezimo nekoliko nazaj. Na čem je temeljila komunistična stanka l. 1920? Ako gledamo na stranko v celi Jugoslaviji kot celoto, moramo reči, da ni temeljila v masah industrijskega proletariata, marveč v malih posestnikih, obrtniških delavcih in deloma v industrijskem proletariatu. Tako n. pr. je štela stranka v Pančevu celih 2000 članov, pa vendar Pančevo ni industrijsko mesto. Nasprotno pa stranka ni imela svojih organizacij v industrijskih krajih kot so Beočin, Paračin, Belišče itd. Strokovne organizacije niso slonele na železničarskih, rudarskih in kovinarskih masah, to je na odločujočih masah industrijskega proletariata, marveč so se naslanjale na srbsko maloobrtniško maso. In ko so se po udarcih reakcije zopet ustanovile strokovne organizacije z Medjusaveznim sindikalnim odborom na čelu in ko se je legalizirala Neodvisna delavska stranka Jugoslavije, je bila vržena parola: *obnovimo strokovne organizacije in obnovimo ono stranko iz leta 1920*. Sama ta parola je nosila v sebi smrt. Organizacije delavske stranke so se zgradile na onih bornih ostankih iz leta 1920 in v Centralni radniški sindikalni odbor so se združile strokovne organizacije krojačev, mizarjev, brivcev, natakarjev, trgovskih pomočnikov, manjkale pa so strokovne organizacije železničarjev, rudarjev, torej odločujočih mas industrijskega proletariata. Taki organizacijski temelji delavskega gibanja v Jugoslaviji niso mogli nositi konsekventne marksistične politične delavske stranke.

Prezreti pa ne smemo še enega dejstva, ki nam v še bolj žarki luči prikazuje vso brezuspešnost in vso napačnost take organizacijske politike, ki si je na-

delu za cilj, napraviti iz neproletarskih elementov proletarske revolucionarje, to se pravi česati plešastega človeka. Od leta 1920 sem je v Jugoslaviji vznikla *močna industrija*. Finančni kapital, ki se je dotedaj bavil samo s špekulacijo in izvozništvom, se je vrغل v industrijo in izteptal iz tal cela industrijska mesta kakor n. pr. Karlovac. Industrializira se Srbija, Beograd dobi tovarne po več kot tisoč delavcev, progla Belgrad-Niš je posejana z novimi industrijskimi obrati.¹ Armada industrijskega proletariata vedno bolj narašča in znaša danes 2—300.000 industrijskih delavcev. Vseh delavcev pa bo ca 1.000.000. In kljub temu ni stranka izpremenila svojega kurza v organizacijski politiki in krmila zasukala v smeri na industrijski proletariat, na industrijske panoge, na industrijske centre. Amsterdamci so bili v tem mnogo leninističnejši. Oni imajo v svojih rokah (gledano na vso Jugoslavijo) mnoge industrijske panoge, dočim stoji stranka izven njih, izven mas industrijskega delavstva.

Tako je moralo enkrat priti do izraza to protislovje med pravilno politiko stranke in neindustrijskim članstvom stranke. Članski element je prišel v konflikt s strankino politično linijo. Strankine organizacije, ki niso temeljile v industrijskih obratih na svojih celicah, ki so bile celo oddaljene od industrijskih mas, niso mogle nositi in izvajati strankine politike ter njene parole zanesti med mase in te mase zbrati ter povesti v boj proti reakciji, fašizmu in srbski hegemoniji. *Organizacija se je zapletla v protislovje s strankino politiko in posledica je poraz*. V tem konfliktu, v tej točki se zgrinjajo kakor v gorišču vse rezultante neuspeha. Da, še celo to zamoremo konstatirati, da stranka ni samo mogla paralizirati demokratično-pacifistične iluzije, nego se jih deloma celo njeno članstvo ni moglo otresti in je odšlo za njimi. Primer in dokaz: opozicija okrog „Radniškega Jedinstva“.

Tu so temeljni vzroki neuspeha Delavsko-kmečkega republikanskega bloka. Tu je mogočen vir izkušenj delavske stranke Jugoslavije. Demokratično-pacifistični val.² Nemoč stranke, paralizirati ga. Njeno težko breme poraza iz leta 1920. Napačna organizacijska politika. Nesposobnost strankinega aparata, da nosi strankino politiko in ideologijo. In vsa temeljna strankina politična linija kljub pravilnosti ni mogla na stvari ničesar izpremeniti.

Izhod je jase: *novi kurz v organizacijski politiki* delavske stranke! Reorganizacija na podlagi obratnih celic! Ne povratek na stari vukovarski kurz, ki ga pridiguje opozicija okrog „Radniškega Jedinstva“ ne likvidacija strankine politične linije, njenega stališča v nacionalnem vprašanju, v razmerju napram kmetom i. dr., marveč krepko po začrtani liniji naprej, toda strankine temelje vpostaviti v tovarnah,

¹ Pisatelj govori tu brez utemeljevalnega materiala in neopravičeno pretirava. Kapital ni od leta 1920 dalje v Jugoslaviji izteptal iz tal nikakih novih mest, še manj pa velja to za Karlovac. Srbija se je nekoliko industrializirala, da bi pa bila progla Belgrad-Niš kar „posejana“ s novimi industrialnimi obrati, je pač močno pretirano. Ako pa pomislimo na brezposelnost, potem je reanica najbrže obratno, namreč: da je po letu 1920 v Jugoslaviji sicer nastalo nekaj novih industrialnih obratov, da pa se je produkcija na splošno in število zaposlenih delavcev zmanjšalo. Op. G.

² To trli Živ. Mil., mi pa odbijamo to trditev. Op. G.

na železnici, v rudnikih. S tem rešimo naše gibanje in pridobimo zopet mase, ki so nam pokazale hrbet in se obrnile k opoziciji.

Neomenjen ne sme ostati še en faktor, ki je v Sloveniji povečal neuspeh Delavsko-kmečkega republikanskega bloka. Gotove napake in oportunistična iztirjenja so vplivala negativno in prispevala k porazu. Ustvarila so celo izredno *karakteristično* stališče, na katerega je bil potisnjen Delavsko-kmečki repub. blok.²

Zopet nekoliko zgodovine. Eno najtežjih bremen današnje delavske stranke v Sloveniji je popolno pomankanje dosledne in konsekventno-marksistične politične linije v preteklosti. Da ne govorimo od leta 1920 dalje! Saj doživimo še koncem leta 1922 skrajšen oportunizem ostankov bivše takozvane komunistične stranke iz leta 1920. Ta oportunizem je šel tako daleč, da je prešel v likvidatorstvo razredno-bojevnega gibanja. Spominjamo na Zvezo delovnega ljudstva pri občinskih volitvah v Ljubljani in na Klemenčič-Fabjančičevo Socialistično stranko delovnega ljudstva za parlamentarne volitve leta 1923. Da ni bila notranjost tega likvidatorstva gnjila in slaba, da ni ostala stranka v Jugoslaviji posegla vmes in da ni mladina vodila odločnega boja proti taki politiki, bi to likvidatorstvo znalo uspeti. Doživela pa je konec, toda niti nova politika stranke v Sloveniji, Neodvisne delavske stranke, *ni pomenila popolnega preloma s politiko v letih 1920 do 1922, ampak je samo nekoliko krenila na revolucionarnejšo pot.* Da je temu res tako, se je moralo dokazati in odkriti takoj, čim je razredni boj prišel v poostreno dobo, čim so se razredi spopadli medseboj v ostalem boju. To se je zgodilo z nastopom PP režima v maju leta 1924 in s trboveljskimi dogodki. Fašistovska reakcija, ki se je takrat zvalila na delavsko gibanje Slovenije, je dosegla, da je naša stranka po prvem juniju izginila pred masami. Nikjer ni bilo videti njenih dejanj, nikjer ni bilo čuti njenih parol. In kaj so storile delavsko-kmečke mase v svojem odporu proti jugofašistovski reakciji in diktaturi srbske buržuazije? Lahko so pogrešale razredno-bojevno proletarsko stranko, saj so videle v Slovenski ljudski stranki „revolucionarno“ stranko, ki se po njihovem presojanju bori in stavlja na čelo boja proti reakciji, fašizmu in srbski nadvladi. *V očeh mase* je bila klerikalna stranka nosilka boja proti PP režimu in zato so tudi imele zaupanje v Davidovič-Koroščevo vlado, pričakujoč od nje, da stori konec reakciji in srbski diktaturi ali vsaj preneha z dotedanjimi metodami. Davidovič-Koroščeva vlada je imela opore v masah. In zato je bila politika naše stranke v Sloveniji popolnoma nepravilna, ker se je njena fronta obrnila docela proti klerikalcem in se postavila na sterilno stališče. S tem se mas ni moglo pridobiti, marveč samo odbiti. Treba je bilo poudarjati masam, da opozicija ne vodi odločnega boja proti militaristični reakciji in srbski hegemoniji ter da vlada s svojo neodločnostjo *pripravlja povratek PP režima* na vlado. To bi se moralo razodeti množicam in jim pokazati pravilno, bojevno pot in s tem bi se jih dalo pridobiti.

Že tedaj je strankina ladja v Sloveniji pretrpela največjo luknjo baš v razmerju do klerikalne stranke, te najmogočnejše in proletariatu najnevarnejše slo-

² Ni jasno, kaj pisatelj tu misli. Op. G.

venske stranke. S ponovnim povratkom PP režima na vlado in z vstopom v nove volitve je bila stranka stavljena pred nove preizkušnje tako v politiki do SLS kakor tudi v vsej svoji politiki. Preizkušnja je pokazala, da se je napaka stranke v pretekli dobi potencirala v toliki meri, da je Delavsko-kmečki republikanski blok izpadel pred masami kot agent PP režima, četudi ni bil. In ako si predočimo vse daleč zgoraj naštete ovire in pogoje ter dodamo še nepravilno stališče Delavsko-kmečkega republikanskega bloka do SLS, potem lahko razumemo, da je bilo klerikalcem zopet omogočeno, da se *pred masami, kakor po prvem juniju, predstavijo kot nosilci boja* in odpora proti reakciji, jugofašizmu in diktaturi srbske buržuazije, dočim se je masam sterilno bojevno stališče Delavsko-kmečkega republikanskega bloka napram SLS⁴ zdelo kot agentstvo PP režimu, pri čemer ne smemo pozabiti na daleč zgoraj naštete pogoje, ki so to omogočevali⁵. Nekonsekventno izvajanje politične linije stranke v Sloveniji je dalo klerikalcem možnost in priložnost, da pridobijo mase s popolnoma nerevolucionarnimi, da, pacifističnimi in demokratične iluzije vzbujajočimi parolami, kakor so n. pr. proč z nasiljem, za ljudsko demokracijo, za slovensko poštenost itd. In karakteristično je, da klerikalci v vsej svoji opozicionalnosti niso šli v volitve z osnovno parolo po avtonomiji Slovenije, marveč so jo opustili. To se pravi, da so se klerikalci, ki so edini dosedaj sprožili nacionalno vprašanje Slovencev, popolnoma izognili vsaki rešitvi nacionalnega vprašanja, odtegujoč se na ta način neljubemu bojevemu stališču in delajoč usluge srbski buržuaziji, ker se je oslabil fronta zatiranih narodov Jugoslavije.

Napaka Delavsko-kmečkega republikanskega bloka je bila, da baš tu v nacionalnem vprašavju ni zastavil svoje kritike in pobijal SLS. Sploh ni bilo jasno postavljeno geslo samostojne in neodvisne Slovenije v zvezi s samostojno in neodvisno Hrvaško ter drugimi narodi na Balkanu. Tudi v drugih aktualnih političnih vprašanjih je manjkalo jasnih in točnih zahtev ter parol, akoravno vsakdo ve, da masa noče zmedenih in nejasnih gesel. Situacija zahteva točne in določene poti izhoda. Na nekaterih volilnih letakih Delavsko-kmečkega republikanskega bloka opazimo nadalje čisto purgarske parole kot n. pr. ali boste volili goljufive dohtarje. Letak na železničarje je brez pravih parol in brez razredne vsebine. Ni čuda, če so ljubljanski železničarji glasovali za Korošca. Agitacija je bila nadalje neprogramatična in osebnosti so se poudarjale preveč, t. j. malomeščansko. Te in še nekatere napake ter oportunistične poteze so brez dvoma vplivale na izid volitev, ali odločevale niso. Njihov pomen je sekundaren. Čim so odstranjeni temeljni pogoji, ki ovirajo polet stranki proletarske leveice v Jugoslaviji, bo zgrajena ideologija stranke z lahkoto, šla preko takih napak in koncem koncev zavisi največ od prave, konsekventno-marksistične ideologije stranke.

* * *

⁴ Na shodu v Mestnem domu se n. pr. ni slišalo drugega, kot navadna liberalna zabavljanja čaz farje in klerikalce. A. St.

⁵ Zlasti kakim meščanskim politikom je svetovati, da preberejo uvodoma navedene vzroke neuspehu, sicer ne morejo razumeti trditve na tem mestu.

NB. V članku so naznačeni samo temeljni vzroki neuspehu, niso pa vsi temeljni vzroki razčlenjeni in precizirani do podrobnosti. Jasno je tudi, da je splošna predpostavka teror in reakcija, ki ga celokupna buržuazija izvaja nad proletarskim razredom Jugoslavije.

D. Gustinčič.

Posestne razmere v Sloveniji.

(Nadaljevanje.)

4. Domače živali po posameznih razredih kmetijskih obratov v Sloveniji.

Že v uvodu k tej študiji¹⁰ sem omenil, da je živinoreja v kmetijskem obratu zelo važno kazalo blagostanja kmeta. Mi moramo torej, kjerkoli le mogoče, vpoštevati pri raziskavanju gospodarskega položaja posameznih razredov kmetov tudi stanje njihovih domačih živali. Ta raziskavanja nam delajo ogromne težave, ker ne samo, da nimamo od leta 1902 dalje nobene publikacije takih statističnih podatkov po posameznih razredih, temveč so tudi štetja, v kolikor sploh obstojajo, zelo nezanesljiva, ker izvršena v posameznih letih v različnih dnevih in mesecih. Da si pa vsaj približno ustvarimo sliko blagostanja našega kmeta v posameznih obratnih razredih s te strani, bomo uporabili tu stanje živinoreje po obratih po avstrijski statistiki z leta 1902, ter primerjali njene celotne rezultate, t. j. tedanje svote vrst domačih živali z današnjimi svotami za vso Slovenijo. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da je predvojno ozemlje Slovenije, kakor ga mi navajamo, nekoliko manjše kakor pa današnja dežela Slovenija v Jugoslaviji.

Na splošno moramo reči o živinoreji v Sloveniji, da je bilo leto 1902 zanj razmeroma ugodno in da opazamo, kakor trde naši živinorejski strokovnjaki, od tega leta stalno opadanje naše živinoreje. To opadanje števila živine je največ posledica delitve pašnikov. Sicer je res, da se je kvaliteta živine v Sloveniji od tedaj znatno izboljšala, toda to izboljšanje ne odtehta diferenc v količinah. Ravno tako pa je tudi jasno, da se to izboljšanje nanaša v prvi vrsti na večje obrate in da se v pritlikovih in malih obratih ali sploh ne pozna, ali pa je tam zelo neznatno. Zakaj kako naj izboljša kvaliteto živine kmetič na posestvu, kjer ima krme komaj za eno ali dve glavi in ki nima dovolj zemlje niti za najpotrebnejše pridelke, kaj še za deteljine in mešanice ter drugo pičo.

Stanje živinoreje v posameznih razredih obratov za leto 1902 nam podaje skrižalka IV kakor sledi:

¹⁰ Glej: Delavsko-kmetaki list št. 5 z dne 29. januarja 1925.

Skrizalka IV.

Število domačih živali po obratnih razredih.

Razredi obratov po velikosti	Število obratov po produktivni površini	Število domačih živali				
		konji	goveda	koze	ovce	prašiči
Do 0.5 ha	19.668	316	8.320	1.833	564	18.451
0.5 — 1 „	14.617	405	11.394	1.036	485	19.340
1 — 2 „	18.512	911	24.178	800	683	32.624
2 — 5 „	29.183	4.156	67.069	997	2.774	74.744
5 — 10 „	25.574	9.978	97.195	957	5.666	91.640
10 — 20 „	24.335	18.836	137.928	1.450	17.269	119.666
20 — 50 „	10.912	10.273	87.936	1.876	26.377	63.710
50 — 100 „	1.320	1.366	14.499	723	9.210	8.590
nad 100 „	585	1.410	7.119	594	3.001	1.862
Skupaj .	144.716	47.651	455.638	10.226	66.029	430.627

Poglejmo najprej, kako stojijo sumarični podatki te skrizalke nasproti enakim podatkom iz poznejših let, da bomo videli, v koliko se smemo nasloniti nanje pri presoji današnjega blagostanja na naših kmetijskih obratih. Naslednja skrizalka nam podaja take podatke za nekatera leta:

Skrizalka V.

Primerjalni pregled živinoreje v Sloveniji.¹¹

Datum štetja	konji	goveda	prašiči	ovce	koze
3. junija 1902	47.651	455.638	430.627	66.029	10.226
1910	59.000	506.000	540.000	66.000	19.000
28. febr. 1919	58.017	370.084	259.488	56.595	—
31. dec. 1919	61.460	469.650	283.175	76.909	—
1. febr. 1921	55.562	434.719	289.024	69.035	—
15. maja 1922	51.613	386.719	301.690	67.834	—
15. maja 1923	49.748	348.259	261.566	59.345	—
1. jan. 1924	52.567	379.016	290.680	57.242	15.981
Razlika 1902 — 1924	+ 4.916	— 76.622	— 139.947	— 8.787	+ 5.655

¹¹ Po podatkih D. P. publ. v „Slovencu“, dne 19. okt. 1924 št. 240 in v „Marburger Zeitung“, 23. okt. 1924.

Živinoreja v Sloveniji se je torej na splošno nasproti letu 1902 znatno zmanjšala. Povečalo se je samo število konj in koza, kar pa ni karakteristično za blagostanje v našem kmetijstvu. Število konj se je povečalo, ker se je industrija in mestno življenje razširilo, koze pa redijo pri nas povečini delavske družine. Naravnost katastrofalno pa je pala reja prašičev, ki je najbolj pomembna za pritlikove in male obrate. Občutno pa je pala tudi govedoreja in brezdvomno v prvi vrsti na račun blagostanja revnega kmeta.

Z ozirom na živinorejo današnje blagostanje kmeta v Sloveniji ni boljše kakor l. 1902, temveč znatno slabše in zato nam bo skrižalka IV prav koristno poslužila za analizo blagostanja v posameznih razredih naših kmetijskih obratov. Oglejmo si torej to skrižalko nekoliko pobližje!

Mi bomo preiskali stanje naše živinoreje po skrižalki IV v dveh smereh: 1. po posameznih obratnih razredih; 2. v primeri s tedanjim stanjem na Hrvaškem, ki ga navajamo v neki poznejši skrižalki.

Kar se tiče konj, vidimo, da so v pritlikovih obratih zelo redka žival. Komaj na vsakih 14 pritlikovih obratov (do 5 ha) prihaja po 1 konj. Na Hrvaškem ima že več kakor vsak tretji pritlikov kmetijski obrat po 1 konja.

V malih obratih (5—20 ha) prihaja komaj na vsak drugi obrat po 1 konj. Na Hrvaškem prihaja na vsak mali obrat že po 1 1/2 konja.

V slovenskih pritlikovih in malih obratih je konj že pravi luksus. Toda te luksuriozne živali se mora videti od blizu, da se dobi pojem, kako pri nas izgleda ta luksus.

Kaj pa goveda?

V pritlikovih obratih prihaja v Sloveniji povprečno 1·3 goveda na vsak obrat; na Hrvaškem 1·4 goveda.

V malih obratih (5—20 ha) prihaja pri nas povprečno 4·7 goveda na obrat; na Hrvaškem 4 goveda.

Tu bi se nam lahko ugovarjalo, da je kvaliteta našega goveda mnogo boljša, kakor na Hrvaškem in v drugih jugoslovanskih deželah. To je v splošnem res, toda, kakor smo že prej pripomnili, prihaja boljša reja še-le v višjih razredih do popolne veljave, v nižjih pa ni velikih razlik. Stanje živine ne zaostaja samo številično daleč za višjimi, temveč tudi po kakovosti. Pritlikovi in mali kmetijski obrati ne morejo nobene moderne tehnične pridobitve v kmetijstvu v polni meri izkoristiti zase. Kakor ne more obrtnik svojega obrata tako modernizirati, kakor se modernizira velika tovarna, tako mora tudi majhen kmetijski obrat daleč tehnično zaostajati za veleposestvi. Vzroki so isti. Razlike med našo in hrvaško živinorejo v pritlikovih in malih obratih niso tako velike, da bi jih bilo treba posebe vpoštevati pri presojanju blagostanja v teh razredih. V splošnem torej lahko rečemo, da naš kmet v pritlikovem in malem obratu še slabše in revnejše živi kakor pa hrvaški.

Koza, kakor smo že zgoraj omenili, za slovensko kmetijstvo ni karakteristična žival. Gozdnovarstveni zakon ji pri nas zelo omejujejo in ona se ne more prosto pasti kakor po drugih deželah. V kolikor se sploh še redi, se redi na Štajerskem; na Kranjskem pa se je začela zopet uvajati še-le tik pred vojno. Tudi ovca se

je z nespametno razdelitvijo skupnih pašnikov zelo zatrla. Na Kranjskem jo redijo samo še srednji kmetje.

Prašičja reja je bila pred vojno v Sloveniji bolj razvita kakor na Hrvaškem. V Sloveniji je prihajal l. 1902 na en kmetijski obrat 2·9 prašiča; na Hrvaškem (l. 1905) 2·0 prašiča. V razredu do 5 ha v Sloveniji 1·7, na Hrvaškem 0·9 prašiča. V razredu 5 do 10 ha v Sloveniji 3·9, na Hrvaškem (10 do 20 oralov) 3·2 prašiča na en obrat. Danes je prašičereja v Sloveniji nazadovala v primeri z letom 1902 skoraj za eno tretjino, kar pomeni naravnost grozovit udarec za ubožnega kmeta v Sloveniji.

Pa tudi v Sloveniji sami imamo velike razlike v blagostanju istega razreda po različnih pokrajinah. Kraški kmet živi z isto površino zemlje dosti slabše kakor štajerski. Kraški pritlikovi in mali posestnik se preživlja skoro izključno s krompirjem in polento. V slabih letih je tudi po trikrat na dan krompir v zelnici ali pa celo samo v oblicah. Meso pa prihaja na mizo samo o velikih praznikih in posebnih prilikah.

5. Kmečki proletariat v Sloveniji.

Slika socialne strukture na deželi pa ostaja še zelo nepopolna dokler govorimo samo o obratih in posestnikih. Mi moramo torej poskusiti določiti tudi še število onih, ki ne posedujejo ničesar izven svojih žuljevih rok in poti od vasi do vasi. To so poljski delavci, kmetijski dninarji, hlapci in dekle, to so torej pravi vaški proletarci. Dobre podatke o tem razredu črpam iz avstrijske statistike poklicev z dne 31. decembra 1910. Ta statistika je sicer že nekoliko zastarela, toda številke, ki jih navaja, se gotovo do danes niso zmanjšale, temveč prej povečale. Po vojni ni nastopila samo splošna industrijska kriza, temveč omejilo se je tudi izseljevanje, tako, da je vaški proletariat prisiljen ostati doma ter si iskati kruha za vsako ceno pri srednjih in velikih kmetih ter na veleposestvih. Leta 1910 smo torej imeli v Sloveniji sledečo sliko.

Skrižalka VI.

Poljedelstvo in gozdarsko delavstvo v Sloveniji dne 31. decembra 1910.¹²

Dežela	Spol	Delavcev oz. delavk	Dninarjev	Domačih služabnikov	Skupaj
Kranjska	m.	9.592	4.297	34	13.923
	ž.	8.948	6.186	673	15.807
	sk.	18.540	10.483	707	29.730
Spodnja Štajerska	m.	21.393	6.137	62	27.592
	ž.	18.978	9.788	668	29.434
	sk.	40.371	15.925	730	57.026

¹² Glej: Österreichische Statistik. Neue Folge. Band 3. Berufszählung vom 31. Dezember 1910. K tem številkam pa je še pripomniti: 1. da so za šp. Štajersko vzeti

Mi imamo torej v Sloveniji 80.000 do 90.000 poljedelskih in gozdarskih delavcev, od katerih je večja polovica ženskih in manjša moških.

Delavci v Sloveniji so na splošno skrajno slabo plačani in gotovo dosti slabše kakor v vsaki drugi jugoslovanski deželi. Toda plače kmetijskih delavcev dosegajo komaj polovico plače nekvalificiranih industrijskih delavcev. Položaj poljedelskih delavcev meji prav tik na obup. Organizacijska možnost kmetijskega delavca je zelo majhna, ker so ti delavci preveč razkropljeni na delu. Najbolj revolucionaren je kmetijski proletariat na Štajerskem. Viničarji in delavstvo na nekaterih veleposestvih je bilo leta 1919/20 v vrstah socialne demokracije, koncem leta 1920 pa je bilo prešlo v celoti v komunistično stranko. Po obznani stoji v vrstah Radičeve stranke in mu je pri letošnjih volitvah pomagalo do 3 državno-zborskih mandatov.

V. Martelanc:

K vprašanju italianske imperialistične politike na Jadranu in Balkanu ter k vprašanju Julijske krajine.

(Nadaljevanje.)

3. Nekaj o narodnih vprašanjih Julijske krajine.

Prihajamo tako k ožjemu vprašanju Julijske krajine kot take, k njenim socialnim in gospodarskim vprašanjem in iz njih izvirajočemu nacionalnemu vprašanju. Kakor smo že omenili, Julijska krajina na polju produkcije nima posebne vrednosti. Njena industrija in njeno poljedelstvo ima več ali manj lokaln značaj. Tembolj pa prihajajo za nas v upoštevanje njene socialne razmere kot glaven faktor pri določevanju razvojnih perspektiv revolucionarnega proletarskega gibanja. Vprašanje delavskega razreda v ožjem smislu, to je industrijskega proletariata, ne tvori za nas nikakega problema. Ono je bilo rešeno v dosedanjem razvoju proletarskega pokreta in v socialnih, političnih in kulturnih smernicah, ki si jih je ta pokret postavil. Istotako ne pomenja za nas nikakega problema vprašanje buržuazije. Pač pa ostaja za nas doslej nerešen problem vprašanja onih plasti, ki stoje med obema razredoma in sicer vprašanje poluproletariata in kmetijskih množic na eni strani in male buržuazije (v ožjem smislu) na drugi strani. Socialna in gospodarska razmerja teh slojev so pred vsem, ki tvorijo podlago in določajo vsebino vsem onim vprašanjem, ki komplicirajo problem Julijske krajine in ki tvorijo podlago predvsem njenemu nacionalnemu vprašanju.

samo okraji Ljutomer, Maribor, Ptuj, Celje, Slovenji Gradec in Brežice; 2. da je v Kranjsko všteto tudi kranjsko ozemlje pod Italijo in 3. da tu nista všteta Koroška (460 km²) in Prekmurje (943 km²). To ozemlje Slovenije je torej nekoliko manjše, kakor današnja Slovenija v Jugoslaviji.

Ogledati si hočemo nekoliko le agrarno vprašanje, ki tvori pravzaprav podlago vseh drugih vprašanj. Po statistiki avstrijskega poljedelskega ministerstva z leta 1902. imamo v okrajih, ki tvorijo danes Julijsko krajino, sledeče obrate po velikosti njihove produktivne površine:

Politični okraj	Število kmetijskih obratov s površino v ha									
	sploh	do 0·5	0·5—1	1—2	2—5	5—10	10—20	20—50	50—100	nad 100
Postojna	6789	810	477	775	1597	1652	1068	302	33	75
Trst in okolica .	3372	1685	488	460	469	129	29	9	3	—
Gorica (mesto) .	383	67	80	83	108	41	4	—	—	—
Gorica (okraj) . .	10569	1463	1363	2090	3176	1536	722	176	25	18
Gradiška	7627	1053	1234	1351	1672	1539	678	74	17	9
Sežana	4447	277	247	490	1274	1318	696	130	9	6
Tolmin	6501	665	492	891	2000	1341	744	282	39	47
Rovinj	857	21	59	162	361	171	63	17	2	1
Koper	10461	1784	1526	1983	2823	1545	606	153	10	31
Lošinj	7886	1808	1150	1588	2140	639	247	149	62	85
Pazin	6635	504	415	661	1744	1693	1120	447	36	15
Poreč	8485	628	816	1678	2648	1482	855	305	60	33
Pulj	5609	393	570	898	1700	1127	577	279	39	26
Volosko	7045	1446	854	1150	2060	1163	295	41	6	30
Skupaj .	86648	12604	9771	14260	23772	15376	7684	2364	341	376

Kar nam ta statistika kaže, je predvsem ogromna revščina kmetijskega prebivalstva dežele. Nad 23.000 poljedelskih obratov izmed 86.000 ne dosega enega hektarja velikosti. Nadalje imamo 38.000 obratov s površino 1 do 5 ha. Torej nad 61.000 obratov, to je tri četrtine vseh obratov, ki ne dosegaajo one površine, ki se računa kot življenski minimum, notabene: pri srednje rodovitnem terenu! V teh številkah tiči pravzaprav ves gospodarski problem Julijske krajine. Dokler je Trst cvetel, dokler je Reka cvetela, je zamogla vsa dežela živeti od teh mest. Razvoj gospodarskega življenja v obeh mestih je prvič, absorbiral dotok delovnih sil z dežele, drugič je omogočal eksistenco prebivalstvu tudi na deželi sami s tem, da je obstoj prometnih zvez z zaledjem prinašal s seboj vse polno možnosti zaposlitve. Moramo si predstavljati, kake katastrofalne posledice je prinesla s seboj povojna kriza, nastala vsled italijanske zasedbe!

Kar velja o Julijski krajini na splošno, velja v podvojeni meri za slovenski del dežele. Tu so gospodarske razmere precej različne; ne moremo govoriti ne o produktivni enotnosti, ne o enotnosti razvojne stopinje. Z ozirom na prvo imamo pretežno agrarne razmere s silno razkosano produkcijo ter le nekoliko manjših industrijskih centrov s kvečjem po 1000 delavcev. (Idrija, Rabelj, Ajdovščina, Senožeče, Ladinj in dr.) Z ozirom na drugo moramo razlikovati več zon, izmed katerih moramo vzeti kot najvažnejše:

1. Notranjost Istre s primitivno razvitim prebivalstvom, z raztreseno malo posestjo, deloma še s kolonatskim razmerjem, z razširjeno vinsko produkcijo, razmeroma še močnim analfabetizmom in kulturno-politično zaostalostjo — razmere, ki se boljšajo, čim bliže prihajamo večjim centrom in obmorskim mestom.

2. Tržaški in Goriški Kras z delom severne Istre, ki zaznamuje borno in nezadostno malo posest, poluproletarske razmere v mestnih okolica, razvitejšo kulturno stopinjo prebivalstva, živahno politično udejstvovanje.

3. Vipavska dolina z južnim delom Postonjskega okraja; s prevladajočo malo posestjo, precej razvitim vinogradništvom, precej visoko razvojno stopinjo političnega in kulturnega življenja.

4. Goriško okolico s pretežno poluproletarskimi razmerami, mizarsko in zidarsko maloindustrijo, borno malo posestjo, ki prehaja, bolj ko se bližamo zapadu (Furlaniji), v kolonat, s precej razvito kulturno in politično stopinjo.

5. Gorenje Soško dolino, Tolminsko, Idrijsko dolino, gorske predele, obmejne predele postojnskega okraja, z malo in tudi že srednjo posestjo, tradicionalnimi uplivi, z uplivom klerikalizma in precejšnim konservativizmom, ki pa ponehuje čim bliži prihajamo razvitejšim centrom.

Svetovna vojna, zasedba s strani Italije in povojne „mirovne“ razmere so položaj zaostriale ter silno poslabšale gospodarsko življenje teh predelov. Na vsakega izmed njih so zopet drugače uplivala. Goriška okolica in Soška dolina sta direktno okusili dobre voje, begunstva, opustošenja, kakor tudi „obnove“ (vojne odškodnine itd.). Tržaška okolica in Kras sta posebno čutila posledice povojne gospodarske krize in brezposelnosti, prebivalstvo se je tu namreč preživljalo predvsem z delno zaposlenostjo v mestni in domači industriji, zakaj

Kar nam ta statistika kaže, je predvsem ogromna revščina kmetijskega prebivalstva dežele. Nad 23.000 poljedelskih obratov izmed 86.000 ne dosega enega hektarja velikosti. Nadalje imamo 38.000 obratov s površino 1 do 5 ha. Torej nad 61.000 obratov, to je tri četrtine vseh obratov, ki ne dosegajo one površine, ki se računa kot življenski minimum, notabene: pri srednje rodovitnem terenu! V teh številkah tiči pravzaprav ves gospodarski problem Julijske krajine. Dokler je Trst cvetel, dokler je Reka cvetela, je zamogla vsa dežela živeti od teh mest. Razvoj gospodarskega življenja v obeh mestih je prvič, absorbiral dotok delovnih sil z dežele, drugič je omogočal eksistenco prebivalstvu tudi na deželi sami s tem, da je obstoj prometnih zvez z zaledjem prinašal s seboj vse polno možnosti zaposlitve. Moramo si predstavljati, kake katastrofalne posledice je prinesla s seboj povojna kriza, nastala vsled italijanske zasedbe!

Kar velja o Julijski krajini na splošno, velja v podvojeni meri za slovenski del dežele. Tu so gospodarske razmere precej različne; ne moremo govoriti ne o produktivni enotnosti, ne o enotnosti razvojne stopinje. Z ozirom na prvo imamo pretežno agrarne razmere s silno razkosano produkcijo ter le nekoliko manjših industrijskih centrov s kvečjem po 1000 delavcev. (Idrija, Rabelj, Ajdovščina, Senožeče, Ladinj in dr.) Z ozirom na drugo moramo razlikovati več zon, izmed katerih moramo vzeti kot najvažnejše:

1. Notranjost Istre s primitivno razvitim prebivalstvom, z raztreseno malo posestjo, deloma še s kolonatskim razmerjem, z razširjeno vinsko produkcijo, razmeroma še močnim analfabetizmom in kulturno-politično zaostalostjo — razmere, ki seboljšajo, čim bliže prihajamo večjim centrom in obmorskim mestom.

2. Tržaški in Goriški Kras z delom severne Istre, ki zaznamuje borno in nezadostno malo posest, poluproletarske razmere v mestnih okolih, razvitejšo kulturno stopinjo prebivalstva, živahno politično udejstvovanje.

3. Vipavska dolina z južnim delom Postonjskega okraja; s prevladajočo malo posestjo, precej razvitim vinogradništvom, precej visoko razvojno stopinjo političnega in kulturnega življenja.

4. Goriško okolico s pretežno poluproletarskimi razmerami, mizarsko in zidarsko maloindustrijo, borno malo posestjo, ki prehaja, bolj ko se bližamo zapadu (Furlaniji), v kolonat, s precej razvito kulturno in politično stopinjo.

5. Gorenje Soško dolino, Tolminsko, Idrijsko dolino, gorske predele, obmejne predele postojnskega okraja, z malo in tudi že srednjo posestjo, tradicionalnimi uplivi, z uplivom klerikalizma in precejšnim konservativizmom, ki pa ponehuje čim bliže prihajamo razvitejšim centrom.

Svetovna vojna, zasedba s strani Italije in povojne „mirovne“ razmere so položaj zaostriale ter silno poslabšale gospodarsko življenje teh predelov. Na vsakega izmed njih so zopet drugače uplivali. Goriška okolica in Soška dolina sta direktno okusili dobre vojne, begunstva, opustošenja, kakor tudi „obnove“ (vojne odškodnine itd.). Tržaška okolica in Kras sta posebno čutila posledice povojne gospodarske krize in brezposelnosti, prebivalstvo se je tu namreč preživljalo predvsem z delno zaposlenostjo v mestni in domači industriji, zakaj

revna mala posest, ob skrajno neporabnem kraškem terenu, ni mogla zadostovati za preživljenje. Vipavska dolina in isterski predeli so grozovito trpeli in trpe še vedno vsled konkurence italianskih vin in visokih davkov, tako da je tu vinska produkcija, ki je tvorila enega izmed glavnih življenskih virov prebivalstva, obsojena na smrt. Postojnski, idrijski in del tolminskega okraja so posebno prizadeti vsled nenaravne razmejitve, ki je raztrgala skupaj spadajoče kraje in odtrgala cele predele od njihovih naravnih gospodarskih centrov. To stanje postaja še slabše vsled visokih davkov in še ne definitivno zasnovanih ukrepov glede omejitve lastninske pravice iz „vojaškostrategičnih“ ozirov. Položaj v slovanskem delu Julijske krajine moremo torej kratko reasumirati sledeče:

1. Životarjenje večje in srednje industrije (Idrija, Rabelj, Labinij, Ajdovščina, Senožeče i. dr.).
2. Propad male industrije in brezposelnost v mestih, ki je zadela predvsem goriško okolico, Kras, tržaško okolico in okolice istrskih mest.
3. Propadanje vinogradništva vsled konkurence italianskega vina (Vipavska dolina, Istra).
4. Silno poslabšanje stanja malega kmeta vsled gospodarske krize, visokih davkov in političnoteritorialnih razmer, novo naraščanje hipotekarnega pritiska.

4. Nacionalno vprašanje Julijske krajine.

Nacionalno vprašanje Julijske krajine v širšem smislu ima svoj koren v zgodovinskem razvoju razrednih nasprotstev. Slovenski nacionalizem, ki se je porodil tu obenem s prebujenjem narodne zavesti v ostalih slovenskih deželah, je črpal svojo eksistenco iz bojev slovenskega kmeta in kolona v okolica mest proti gospodarskemu izkoriščevanju in obenem zatiranju s strani mestne gospode in veleposestnikov, ki so bili po večini italianske narodnosti. Gibalna sila tega gibanja je bila mlada in radikalna slovenska inteligenca, ki si je postavila za cilj, dvigniti narod gospodarsko in prosvetno. To gibanje je doseglo svojo najvišjo stopinjo pač v Levstikovih časih, ko je bil postavljen temelj razvoju gospodarskih in izobraževalnih društev ter čitalnic po primorskih vaseh. V to dobo, ko je ta pokret nosil še progresiven značaj na sebi, spada tudi še ustanovitev „Edinosti“.

Toda ta progresivna doba ni trajala dolgo. Prišla je kmalu denaturalizacija in perioda dekadence. Nacionalizem se je pojavil pri Slovencih, kot pri ostalejšem narodu, ko je drugod kot progresivna ideja že izgubljal svojo raison d'être. Imel je na sebi značaj zapoznelega gibanja (ako gledamo nanj s širše mednarodne zgodovinske perspektive). Moral je kmalu izgubiti svoje življenske sile, takoj, ko je gospodarski razvoj zanesel tudi med Slovence nove elemente razrednih bojev.

Slovensko malomeščanstvo se je začelo diferencirati. Razpadlo je v buržazijo, razred, ki se je pri nas takoj ob svojem rojstvu denacionaliziral, postal italianski; v birokracijo, ki se je deloma ponemčila, deloma poitaliančila, deloma

ostala slovenska, toda bila vsekakor steber vsakega režima; in v ostanek male buržuazije, vaše trgovce, gostilničarje, bogatejše posestnike in obrtnike ter končno — advokate, notarje itd. — sloj že po svoji naturi konservativen in reakcionaren.

Agrarne krize so pognale tisoče kmetov na boben, vrgle jih v proletarijat, ki se je, živeč v ambientu italianskih mest, narodno asimiliral, velik del je odšel v emigracijo, v Ameriko, Westfalijo itd. Oni kmetje, ki so se rešili pred bobnom, so padli v indiferentizem in živeli pod pritiskom hipotekarnih bremen ter veseli poginili, ako so mogli zagotoviti existenco svojemu zarodu — zopet deloma v emigraciji, deloma v mestih, deloma doma, na „lastnem“ koščku zemljišča. Končno se je ta proces stabiliziral in postal nekaj „normalnega“. Skozi generacije se je ponavljalo isto brez večjih posebnih katastrof, ki bi zamogle dati življenja in omogočiti razvoj kakemu revolucionarnemu gibanju v večjem obsegu.

Slovenski nacionalizem je pod temi objektivnimi pogoji, ki so trajali tja do svetovne vojne, moral degenerirati, moral je zavzeti reakcionarni značaj. V koliko ga je Avstrija, sledeč principu „divide et impera“ tolerirala, da stvari protiutež italianskemu iredentizmu, mu je sledila slovenska birokracija.⁴ V rokah onih malomeščanskih slojev, ki jim je bilo prizanešeno pred razpadom, je postal sredstvo njihovega odpora proti veliki buržuaziji italianski in ob enem konkurenčno reklamno sredstvo; v kolikor je živel med polproletarci in delavci v mestih, je pa postal izraz njihove nezavednosti. Slovenski delavci, ki so prihajali z dežele v mesto in tu tvorili rezervo surove delovne sile, so se često dali zapeljati v stavkolomne svrhe. Slovenski nacionalistični delavec se je tako pri svojih italianskih tovariših silno osovražil in na ta način so bili narodnostni boji zanešeni v mase. Tako se je mogla tudi med proletarskimi masami popularizirati Slovincem veljajoča psovka „ščavo“ (schiavo = suženj), kot veren izraz uloge, ki jo je igral slovenski nacionalizem v delavskem gibanju. Ali se je torej mogoče čuditi, da je nacionalna asimilacija slovenskega delavca v italianskih mestih šla vzporedno z napredkom razredne zavesti? Ali se je mogoče čuditi, ako je priprosti slovenski delavec često s prvim čutom razredne solidarnosti vsrkal vase tudi sovraštvo nasproti svoji narodnosti in svojemu jeziku, neznaoč še razlikovati med nacionalizmom in internacionalizmom? Četudi leže glavni objektivni vzroki drugje, moremo vendar reči, da so jo omenjena dejstva mogla le pospeševati.

Slovenski nacionalizem je tako denegiral v brezidejnost, in malomeščanski filistroznosti, frazerstvu in smešnosti, konservativizmu in pasji zvestobi napram vsakemu režimu, reakcionarnosti in stavkolomstvu.⁵ Slika, ki nam jo je podal Ivan Cankar o njem vobče, velja za njegov razvoj v Primorju, ako mu dodamo še element — provincializem, v podvojeni meri.

⁴ Italianski nacionalisti trdijo celo, da je Avstrija direktno podpirala slovenski nacionalizem, kar je naravno zelo pretirano. Op. pis. Divide et impera se pravi „razdeli, da boš lahko vladal“. Op. A.

⁵ Hrvatski nacionalistični pokret v Istri je imel isti značaj kakor slovenski. Op. pis.

Toliko do svetovne vojne. Razvoj slovenskega nacionalizma tekom let je šel vzporedno z razvojem drugod. Po medenih tednih „Jugoslovanstva“ pa je prišlo kaj kmalu razočaranje z italiansko okupacijo.

Posledice te zadnje kakor tudi izkušnje tekom vojne so prebivalstvo zradikalizirale in ga skoro v svoji celoti pognale v „subverziven“ tabor. Dočim so se delavske in polproletarske mase definitivno orientirale v pravcu revolucionarnega proletarskega gibanja, se je v kmečkih malih posestnikih, viničarjih in posebno v obmejnih predelih zopet ojačil nacionalizem in našel svoj izraz v iredentizmu. Nacionalna politika vseh italianskih vlad, od Nittijeve in Bonimijeve preko Giolittijeve in Factove pa do Mussolinijeve, je šel za tem, da uniči vse jezikovne pravice slovanskega prebivalstva, videč v njem oviro svoje imperialistične politike na Jadranskem morju in na Balkanu. Vzporedno z „legalno“ akcijo teh vlad je šla tudi „ilegalna“ akcija fašistovskih „škvader“ s pretepanjem, požiganjem in umori. Naravno, da je vse to silno ojačilo nacionalni odpor prebivalstva, ki nikakor ne pojema z razširjenjem proletarskega gibanja.

Proces, ki se danes vrši z razširjenjem proletarskega gibanja, proces razrednega diferenciranja je le proces propadanja slovenske narodne stranke,⁶ ki se je izkazala nesposobna uravnati svojo politiko v smislu zahtev in potreb kmet-skih mas, ki so ji sledile, pričakujoč od nje, da jih povede v boj za narodne, toda tudi za socialne in gospodarske pravice; je to proces orientiranja širokih kmet-skih mas v smislu zavestnega razrednega boja na strani proletariata, upravičeno pričakujoč, da jih ta boj dovede do zaželjenih ciljev. Vzporedno s tem gre tudi razočaranje v njihovih iredentističnih stremljenjih, v zaupanju v „domovino“ onstran meje, potem, ko so videle tamkajšno socialno in narodno „svobodo“ v pravi luči. Smatramo, da je bil rimski prijateljski sporazum med Pašičem in Mussolinijem odločilni sunek v tem pravcu.

Nikakor pa ne smemo misliti, da se je prejšnji iredentizem v kmet-skih masah izpremenil v ravnodušnost. Nasprotno: kmet-ske mase v Julijski Sloveniji, ki prihajajo pod našo zastavo, pričakujejo, da bo naša politika rešila nacionalno vprašanje, to je, da bo priborila zmago nad imperializmom italianske buržuazije in omogočila organsko združitev teh predelov z njihovim zaledjem, kamor gospodarsko, historično, kulturno in (glede na slovenski del) tudi nacionalno gravitirajo. Dati temu razpoloženju in tem stremljenjem konkretno obliko v političnih parolah in odgovarjajočih akcijah postaja ena izmed najpoglavitejših nalog proletarske stranke v Julijski krajini.

Še nekoliko besed o slovenski narodni stranki. Politično doživlja ta stranka dan za dnem večje poraze s svojo oportunistično politiko, s svojim klečeplazenjem nasproti vsem italianskim vladam in njihovim lokalnim predstaviteljem. Poleg tega je še razcepljena na dve krili, ki sta si med seboj v laseh: na konservativno krilo starih narodnjakov in na takozvano „krščansko socialno“ ki skuša

⁶ Ne smemo izgubiti izpred oči, da so kmečke in delavske mase v prvi vrsti radi tega zapusile narodne stranke, ker so skokoma ubožale, med tem, ko je slovenska verižniška buržuazija v istem času hitro obogatela Op. A.

z vsemi sredstvi socialne demagogije zopet pridobiti izgubljeni vpliv med masami. Organizatorično je stranka istotako doživela precejšen krah, ker se je opirala na vaško maloburžuazijo, ki si je deloma po sili razmer, deloma iz špekulacije nadela istočasno tudi fašistično uniformo. Često so bili zaupniki slovenskih narodnjakov po deželi tudi fašistični tajniki. Danes stojimo pred popolno kapitulacijo slovenske male buržuazije pred italianskim fašizmom. Prvi znaki se že pojavljajo z ustanavljanjem skupnih „kulturnih“ društev slovenske inteligence (slov. trgovcev, gostilničarjev z njihovim uradniškim in učiteljskim priveskom) z italiansko (privandranih italianskih trgovcev, oficirjev, uradnikov, učiteljev). Tako dovršuje slovenski nacionalizem pri nas svojo pot.

Nacionalno vprašanje z ozirom na italianski del dežele se nam danes, samoposebi umevno, ne predstavlja več v isti obliki kakor prej, to je, kot vprašanje bojev italianskega prebivalstva proti svojim narodnim tlačiteljem nego kot vprašanje ureditve razmerja med njegovimi nacionalnimi in gospodarskimi interesi. Pod Avstrijo so se julijski Italijani — kakor tudi ostali tlačeni narodi — borili proti denacionalizaciji za svoj narodni obstoj. Toda ta boj je zavzel obliko iredentizma le v krogih mlade, radikalnejše inteligence italianske in se v tej obliki nikoli ni populariziral. Italianska buržuazija teh predelov je bila vedno avstrofilska; isto moremo reči tudi za furlanske kmete in deloma celo za proletariat, čigar indiferentizem v tem vprašanju je ravno pomenjal priznavanje državnega kompleksa, v katerem je živel. Protiiredentistična politika italianske socialistične stranke pod Avstrijo ni le izvirala iz dejstva, da je stranka ideološko in politično sledila avstrijski socialdemokratski šoli Rennerjevi, nego v prvi vrsti iz omenjenega razpoloženja delavskih mas, ki so se zavedale, da je gospodarsko življenje ozko navezано na srednje-evropske pokrajine in nikakor na Apeninski polotok. Zasedba s strani Italije je to razpoloženje mnogo povečala s tem, da je obogatela prebivalstvo s praktičnimi izkušnjami.

V malomeščanskih in meščanskih krogih so se po vojni pojavila avtonomistična stremjenja, ki so prišla do izraza na Reki v gibanju Zanellove stranke za samostojnost mesta. V Trstu so ostala ta stremjenja bolj prikrita; izražalo se pa je v zahtevi meščanskih krogov po prosti luki. V provinci imamo gibanje za administrativno avtonomijo, ki je prišlo do vrhunca nedavno na Goriškem, o priliki spojitve z Videmsko pokrajino. Brez dvoma, bi vsa ta stremjenja v nekoliko drugačni situaciji našla konkreten izraz v zahtevi po organski spojitvi Julijske krajine s srednje-evropskim zaledjem. Neodločna oblika, v kateri se danes izražajo, odgovarja le mentaliteti, političnim metodam in bojovnim sposobnostim buržuaznih in maloburžuaznih strank.

V krogih, ki so prej sledili iredentističnemu gibanju, to je med inteligenco, se danes javlja precejšnje razočaranje. Ta generacija, katere iredentizem je pomenil pod Avstrijo pravzaprav le neko nejasno stremljenje po kulturni združitvi avstrijskih Italijanov z ostalim italianskim narodom ter borbo proti habsburškemu tiranstvu, je imela za seboj precejšnjo revolucionarno tradicijo — da omenimo le Oberdankov poizkus atentata na cesarja Franca Jožefa in njegovo mučeniško smrt. Idejno je bila nekak preostanek italianskega risorgimenta in mazzinianizma,

socialno in ekonomsko pa brez realne podlage. Ta generacija se je po svetovni vojni razdelila: en del se je priključil proletarskemu gibanju, drugi del pa tvori jedro italijanske republikanske stranke ter živi dalje v mazzinianskih iluzijah.

Kar se pa tiče politične linije proletarskega gibanja v tem vprašanju, vlada precejšen indeferentizem, ki pa nikakor ne pomenja pravega izraza razpoloženja v delavskih množicah. Socialistično gibanje se je razvilo tu pod uplivom „avstro-marksistične“ šole ter si doslej še ni resno postavilo predse naloge, baviti se z nacionalnim vprašanjem teh predelov in mu dati odgovarjajočo rešitev. Tudi po vojni so se pokazali pri proletarskem gibanju še precejšnji preostanki te miselnosti, ki gotovo niso bili in niso v korist gibanju.

Rešitev nacionalnega vprašanja Julijske krajine mora po zlomu meščanskega in malomeščanskega nacionalizma postati — dialektično — ena izmed nalog proletarskega gibanja, ena izmed nalog revolucionarnega socializma. Kajti edino ta zamore revolucionarnim potom udejestviti delovnemu ljudstvu pravico na nacionalno samoopredeljenje, napraviti konec narodnemu zatiranju obenem s socialnim in gospodarskim izkoriščanjem ter omogočiti spojitev gospodarsko in kulturno skupaj spadajočih predelov v odgovarjajoče enote, oziroma njihovo odcepitev od prisilno in neorganično storjenih državnih kompleksov.

V nadaljnjem bomo skušali podati obris rešitve vprašanja Julijske krajine s stališča nalog in interesov proletarskega gibanja in obenem v kratkih potezah njegovo principiuelno stališče nasproti nacionalnemu vprašanju sploh, z ozirom na to, ker se pri nas za to poslednje, žalibog, ni preveč zanimalo.

5. K naši politični liniji v narodnostnem vprašanju Julijske krajine.

Moderno revolucionarno proletarsko gibanje v vseh državah si je postavilo za nalogo, boriti se proti nacionalnemu zatiranju in za nacionalno svobodo vseh zatiranih narodov in narodnih manjšin, za njihovo popolno pravico za samoodločbo do odcepitve od obstoječih državnih kombinacij. To ne velja le za ostale kolonialne in polkolonialne narode, ampak celo za najrazvitejše. Kapitalizem preživlja v svoji imperialistični fazi ogromne notranje borbe, v katerih posamezne imperialistične skupine skušajo uničiti druge in se poslužujejo pri tem tudi narodnostnega zatiranja. Nacionalni odpor delovnih mas in njihova borba za narodni obstoj pastaja tako, ako se zavedno postavi na stališče razrednega boja, važno sredstvo v borbi proti imperializmu in kapitalizmu.

Vprašanje Nemčije nam daje najočividnejši dokaz za to. Zasedba Porurja s strani Francije ni le pomenjala poskusa, spraviti Nemčijo v gospodarsko sužnost, ampak tudi atako v velikem obsegu na nacionalno neodvisnost in svobodo nemškega naroda. Nemški revolucionarni proletariat si je postavil v onem trenutku za cilj ob enem z borbo proti kapitalu sploh, tudi borbo proti gospodarski in nacionalni kolonizaciji in izdal odgovarjajočo parolo. Tudi Dawesov načrt pomenja v bistvu isto, le v nekoliko prikritejši obliki in parola proti kolonizaciji Nemčije je ostala nadalje na dnevnem redu.

Skoro v isti obliki se nam predstavljajo vsa ostala nacionalna vprašanja Srednje Evrope: vprašanja Nemcev, Slovakov, Madjarov, Karpato-Rusov na Čehoslovaškem, vprašanje Ukrajincev, Nemcev, Židov na Poljskem, vprašanje Hrvatov, Slovencev i. dr. v Jugoslaviji in končno Slovanov in Nemcev v Italiji. Nacionalno vprašanje v Črni gori, Albaniji, Macedoniji in na ostalem Balkanu pa moremo že uvrstiti med vprašanje polkolonialnih dežel.

Proletarska politika nasproti vsem tem vprašanjem ni le strategična poteza v boju proti imperializmu v svrhu oslabitve njegovih pozicij, kot se to — površno vzeto — predstavlja. Nacionalna politika proletariata je nasprotno zelo *važno programatično vprašanje*. Potrdile so to v prvi vrsti izkušnje ruske revolucije in ruska teoretična šola, med katere predstavitelje imenujemo poleg Lenina v prvi vrsti Stalina, Safarova in Manuilskega. Ta šola se je razvila predvsem iz boja proti psevdomarksističnim naziranjem mednarodne socialne demokracije in Bauer-Rennerjevega „evstromarksizma“ na eni strani, kakor tudi na drugi strani iz boja proti idejam Roze Luxemburgove, ki je negirala važnost nacionalnega vprašanja za proletariat. Parolo samoodločbe narodov do njihove odcepitve, ki se je izkazala pravilna v izkušnjah ruske revolucije je sprejelo na to v svoj program celokupno mednarodno gibanje.

Seveda ni šlo to tako lahko, zakaj ideološki preostanki socialne demokracije so bili v vrstah revolucionarnega delavskega gibanja precej močni, kakor smo imeli priliko videti v poznejših tozadevnih diskusijah na Čehoslovaškem in v Jugoslaviji (diskusije v NDSJ). Prepričani smo tudi, da vsi ti preostanki še niso premagani. Toda končno si vendar revolucionarno marksistično stališče utira pot.

Da popolnoma osvetlimo to vprašanje ni potrebno, da bi podajali razne citate iz tozadevnih tez in resolucij kompetentnih mednarodnih organov ali citate iz mnogih tozadevnih študij in iz diskusijskega materiala. Prinašamo le sledeči citat Lenina, v katerem imamo popolnoma koncentrirano podano stališče našega gibanja glede nacionalnega vprašanja sploh, kakor tudi tozadevne osnove, konkretne in praktične naloge proletarskih strank glede internacionalistične vzgoje proletariata:

„More-li ta vzgoja (v internacionalizmu) konkretno biti enaka pri velikih, zatirajočih in pri malih, zatiranih narodih, pri anektirajočih in pri anektiranih narodih? Samoposebi umevno, ne! Pot do skupnega cilja, do popolne ravnopravnosti, do najozjega zblizanja in poznejše spojitve vseh narodov, gre tu očitno po različnih konkretnih potih ravno tako, kakor gre n. pr. pot do točke, ki se nahaja v sredini neke ploskve z ene strani na levo in z nasprotne strani na desno. Ako pozabi socialist nekega velikega, zatirajočega, anektirajočega naroda, ki propagira v splošnem spojitve vseh narodov, le za eno minuto, da je „njegov“ Nikolaj II., „njegov“ Viljem II., Jurij, Poincare itd. tudi za „spojitev“ z malimi narodi (potom aneksij) — Nikolaj II. za „spojitev“ z Galicijo, Viljem II. za „spojitev“ z Belgijo itd. — postane ta socialist smešen doktrinar v teoriji in pomagač imperializma v praksi.

„Težišče internacionalistične vzgoje delavcev zatirajočih dežel mora biti brez-pogojno v propagiranju in obrambi principa samoodločitve zatiranih narodov do popolne odcepitve. Brez tega ni internacionalizma. Upravičeni smo označiti vsakega socialista, pripadajočega nekemu zatirajočemu narodu in ki ne vrši te propagande, kot imperialista in lopova. Ta zahteva je brezpogojna četudi bi za „uresničenje“ odcepitve pred zmago delavstva bila dana možnost le v enem slučaju od tisoč.

„Na drugi strani mora socialist malega naroda postaviti težišče svoje agitacije v drugi del naše splošne formule: „Prostovoljna združitev narodov“. On mora, ne da bi pri tem napravil niti najmanjši prestop, proti svojim dolžnostim kot internacionalist, biti za politično samostojnost svojega naroda, kakor tudi za njega priključitev sosedni državi X, Y ali Z. Toda v vsakem slučaju se pa mora boriti proti malonacionalni ozkosrčnosti, zapostaviti samoljubnost za račun skupnosti, za podreditev interesov enega dela interesom skupnosti.

„Kdor se ne more poglobiti v to vprašanje, bo našel v tem neko „nasprotje“, da nastopajo socialisti zatirajočih narodov za „pravico na odcepitev“ in socialisti zatiranih narodov za „pravico na združitev“. Toda treba je le nekoliko pomisliti in dospe se do zaključka, da ni nobene druge poti do internacionalizma in do spojitve narodov in da ne vodi in ne more voditi v danem položaju nobena druga pot do tega cilja.“ (Lenin: „Rezultati diskusije o samoodločitvi“. „Zbornik Socialdemokrat“ štev. 1. Oktober 1916. I.)

V tem smislu moramo govoriti tudi o nacionalnem vprašanju Julijske krajine. Kljub temu, da smatramo ozemlje današnje Julijske Benečije po njegovih ekonomskih interesih za nedeljivo celino, pripadajočo podonavsko-jadranskemu kompleksu, mora biti naše principiellno stališče glede nacionalnega vprašanja sledeče: *udejstvitvev popolne pravice za slovansko in italijonsko delovno ljudstvo tega ozemlja na vsestransko razpolaganje s svojo nacionalno usodo, na odcepitev od Italije in na združitev s katerokolisibodi delavsko-kmečko enoto.*⁷ Kot sredstvo v doseg tega cilja se nam javlja edino revolucionarna brezkompromisna borba proti imperialističnim „mirovnim“ pogodbam sploh in proti italianskemu imperializmu posebej, ob strani celokupnega proletariata Italije, Jugoslavije in ostalih dežel. Edino tem potom bo moglo slovansko prebivalstvo Julijske krajine dospeti do svoje svobode. Ko bosta naš delavec in kmet ramo ob rami z italianskim proletariatom premagala domačo buržuazijo in uničila italianski imperializem, ko bo proletariat Jugoslavije in podonavsko-balkanskih dežel premagal svojo buržuazijo, edino tedaj bo stvorjena podlaga za organizacijo nove, socialistične enote celokupnega podonavsko-jadranskega ozemlja, kateri se bodo lahko pridružili tudi predeli Julijske krajine.

⁷ Pisatelj je prezrl, da se je ravno ruska šola borila proti onim, ki so zahtevali samoopredelitev samo za delavski razred in ne za ves narod ter ki so postavljali parolo odcepitve pogojno, t. j. v odvisnosti od „danih razmer“ v momentu odcepitve in pridruženja. Ta stavek bi torej moral pravilno glasiti: „udejstvitvev popolne pravice za Slovane in Italiane (ali pa za pripadnike slovenske in italianske narodnosti) tega ozemlja na vsestransko razpolaganje s svojo nacionalno usodo, na odcepitev od Italije in na združitev s katerokolisibodi državno enoto“ — torej brez „delavsko-kmečko“. Op. C.

Toda to stališče in odgovarjajoče parole zamorejo imeti spričo današnje situacije predvse n propagandistični značaj. Treba predvsem razjasniti to vprašanje v proletarskih organizacijah, treba pokazati zvezo med parolo samoodločbe in pravice na odcepitev in drugimi našimi parolami. Treba pokazati rešitev nacionalnega vprašanja pri nas, to je, osvoboditev julijskih Slovencev izpod kremljev italianskega imperializma v luči razrednega boja, v luči revolucionarnega razvoja situacije v Italiji in v državah Srednje Evrope in Balkana. V zvezi s tem moramo postaviti dalje druge parole: „enotna fronta delavcev in kmetov omenjenih dežel proti italianskemu imperializmu na Jadranu in na Balkanu“, „ustanovitev samostojne delavsko-kmevske republike Slovenije, kateri bi pripadali tudi primorski Slovenci, v okviru Podonavsko-balkanske federacije“

Vse te parole, ki imajo danes še propagandistični značaj na sebi, se morejo v krajšem času izpremeniti v agitacijske in celo v akcijske parole vzporedno z odgovarjajočo ostritvijo situacije, ki ni — kakor smo videli — nikakor imagirana. Na to ostritev se mora proletariat resno pripravljati, jasnost v vseh tozadevnih vprašanjih je prvi pogoj uspeha in zmage.

Poleg teh ima proletarsko gibanje nalogo, baviti se tudi z vsakdanjimi vprašanji bojev in agitacije ter si mora postaviti takozvani minimalni akcijski program. Glede narodnostnega vprašanja Julijske krajine bi šel predvsem v upoštevanje boj proti nasilni denacionalizaciji, boj za slovenske šole, za rabo slovenskega jezika v administraciji itd. Toda naglašati treba pri tem vedno ozko zvezo teh parol na parole celokupnega proletarskega gibanja, kakor je to slučaj n. pr. z našimi strokovnimi zahtevami. Vzporedno z razvojem situacije se nam postavlja naloga združevati posamezne minimalne parole s splošnimi in obratno.

Tako se nudi revolucionarnemu proletarskemu gibanju Julijske krajine na polju nacionalne politike bogata možnost delovanja in udejstvovanja, ki zahteva in bo zahtevala mnogo sil. Od tega, kako bo naše gibanje te naloge reševalo, odvisi v precejšnji meri bodočnost njegovega nadaljnega razvoja, katerega pomen, spričo zgoraj orisane situacije, daleč presega njegove lokalne meje.

Fran Onič:

Gospod eksekutor.

Videl sem globel obširno,
v katero teklo je čez skalnate pragove
življenje našega rodu.

Pa legala je senca preko nje,
kot črne ptice bi letele
v gònilo padlega življenja,
in v njej ljudje, sem videl,
hodili ko upognjeni,
vsi s križi obloženi
in iz globeli pili, pili.

Nekdo rastoč nad križe
je v senci stal v globeli
na hrbtih sključenih postav
in ko se je obrnil proti meni,
sem ga v obraz spoznal —
oblastnika velikega,
gospoda eksekutorja.

V rokah držal je bronast križ,
ves pozlačen in posrebren,
in ž njim delil je milosti
vsem križanim ljudem.

Na glavi krono trnjevo —
oj trnje čisto zláto
z demanti je posipano —
od nje je šel čaroben blesk,
da na glavé vseh križanih
kot milost je sijalo.

Pobožno ga pogledal sem,
kot sužnjev je navada,
in milost bila skazana
predrznim je očem:
na mene stopil je z nogo,
kot psa ob tla pritisnil —
kak vre tu kri mi iz srca,
po skalah dol mi vse v globel,
pod križ, pod črni sred globeli! . . .
Ha, stopi z nogó z moje rame, predno
umrjem!

Gospod eksekutor, v oči mi poglej!
Še enkrat poglej mi v oči globo,
oj še globlje, do srčnega jezera žalosti,
da videl boš tam, o gospod eksekutor,
vse tisočletno hrepenenje na zakleti ladji,
in v njem, kot iz globeli,
poslednji pozdrav
vseh križanih.

Tudi boš videl —
saj slika je živa še v očeh!
krsto prelepe Mlade Zore
s čudežnim korenem pod jezikom
in poleg nje prešernega norca,
plesočega tak jadrno,
pojočega krog krste
o čudežnem korenu.

PREGLED.

Politika.

Jugoslavija.

Režim „narodnega bloka“ (reci: vele-srbske buržuazije) se razvija po volitvah z naglimi koraki k odkriti diktaturi „narodnega bloka“. Prvi skok v tej smeri je bil razpustitev Radičeve Hrvaške kmečke republikanske stranke in razglasitve zakona za zaščito države nad njo, drugi je razveljavljanje njenih mandatorov, s čimur bo vlada povečala svojo nezadostno večino v parlamentu in tako nasilno korigirala volitve, in tretji bo udušitev vsake resne kritike z novim tiskovnim zakonom. Pot „narodnega bloka“ k diktaturi je zavestna in dobro premišljena. Strategično je bil moment dobro izbran: Radiču je bila ponujena bitka v trenutku, ko njegove mase niso bile še pripravljene za odločilen nastop in ko bi se bil on moral hitro odločiti zanj. Radič je bil tako postavljen pred alternativo, ali sprejeti ponujeni revolucionarni boj takoj, ali pa se umakniti — vsaj začasno — s pozornice hrvaškega kmečkega gibanja. Radič je izbral drugo. Ljudje, ki ga poznajo dobro, pravijo, da se je sam izdal režimu, ker je prišel v to brezizhodno zagato. Zapor naj bi ga obvaroval pred končno blamažo, pred definitivnim političnim krahom. Toda, tudi če bi ga bila policija čisto slučajno iztaknila v njegovem stanovanju nam njegova aretacija jasno kaže, da njegovo skrivanje ni bilo resno in da ni dospel na logam, ki si jih je propovedoval. Radič utegne postati operetni junak, nikoli pa junak hrvaških kmetov.

Da je Radič sam zbežal z bojnega polja, pa vidimo tudi iz zadržanja njegove stranke po njegovi aretaciji. To zadržanje je tako klaverno, tako revno, da nikdar tega. V prvih tednih je bila HRSS popolnoma desorientirana; potem — po volitvah — pa sledi izjava Pavla Radiča, ki je bila podana, kakor so opozicionalni listi sami zatrjevali, s popolno

privolitvijo Stefana Radiča in ki likvidira do fermenta vso prejšnjo Radičevo politiko, vse njegove glavne zahteve, vse njegove revolucionarne parole, katerim je sledil s tolikim navdušenjem hrvaški kmet. Ker pomeni ta izjava pravo likvidacijo Radičeve politike, hočemo tu citirati njene glavne odstavke. V razgovoru z dopisnikom beigradske „Politike“ je P. Radič torej izjavil dne 3. marca kakor sledi:

„Mi ne bi hoteli centralistične republike s hegemonijo Srbov, toda lahko bi se zadovoljili z monarhijo angleškega tipa, s popolnim obvarovanjem narodne individualnosti in zadovoljavanjem interesov našega naroda v smislu kmečkih pravic na zemljo in državno upravo, tako, da bi se z državo ne moglo drugače upravljati, kakor po suvereni (najvišji) volji naroda. Govoriti o samoupravah, to je še prezgodaj. Če tudi imamo mi v (opozicionalnem) bloku zaupanje drugi v druge, smo vendar drugi nasproti drugim lojalni (pravilni) in se nočemo prehitovati v stvareh, o katerih še nismo govorili, če prav predvidevam, da bi se tudi v teh sporazumeli.“

P. Radič izjavlja, da je HRSS sprejela samo načrt dela, da pa ni sklenila nikakega „sporazuma“ z ostalimi strankami.

Toda najlepše pa še-le sledi v nastopnih njegovih besedah:

„Revizija ustave ni momentana potreba. To je vobča potreba, da se sprejme ustava, ki naj bi odgovarjala duhu sporazuma in stvarnim interesom „stranke hrvatskega kmečkega naroda“. Naša zahteva ni, da bi se morala ustava takoj spremeniti, temveč da pride takoj sedaj do razčiščenja razmer, ki so nastale s takim nasilnim režimom, in da se pride do garancij za varstvo parlamentarizma in da se sprejmejo najnujnejši zakoni.“

Glede kmečke internacionale pa izjavlja:

„Mi smo stvarno in načelno sklenili, da vstopimo v Kmečko internacio-

nalo, toda nismo bili v stanju, da ta sklep tudi izvedemo, ker se je bil spremenil Davidovičev režim in nismo mogli poslati svojega delegata v Moskvo." („Obzor", 4. marca 1925, št. 62.)

Pravo malomeščansko politično branjevstvo! Štefan je naučil govoriti svojega papagaja Pavla, in to je res papagajski govor začetnika. Na kratko pa ima to dolgočasno brbljanje to le vsebino:

Mi se odrekamo republikli, odrekamo se samostojnosti kot hrvaški narod, odrekamo se samostojni Hrvaški, sprejemamo monarhijo in smo pripravljene na sporazum s srbsko buržuazijo, samo prosimo: pustite tudi nas k zlati skledi ter izvedite vsaj deloma agrarno reformo, da vržemo nekoliko peska revolucionarnim hrvaškim kmečkim masam v oči, ker sicer nas utegnajo nagati, ali pa še potegniti na kandelabre. Kmečka internacionala? Oprostite, to je bila šala!

Toda, vse to ni bila šala za hrvaške kmete. Agrarno vprašanje zanj ni šala. Služba v vojski nekje v Albaniji zanj ni šala. Režim „nacionalnega bloka" zanj ni šala. Centralizem zanj ni šala. Vse to in še dosti drugega je zanj narodnostno vprašanje in ne šala. Zato je bil v prvem momentu osupel, potem je začel mrmrati na HRSS in sedaj tudi že odpada od nje.

Hrvaško kmečko gibanje se nahaja v veliki politični krizi, ki je povzročeno s tem, da Radič ni hotel združiti hrvaškega kmeta z jugoslovanskim celokupnim proletariatom in drugimi nacionalnimi gibanji v skupen boj proti obstoječemu režimu in se je rajši uklonil in začel z njim paktirati. Kako se bo ta kriza danes razvila pa je težko reči, ker momentano ni nobene stranke, ki bi to gibanje lahko sprejela v svoje okrilje in ga vodila. To bi bila naloga resne, revolucionarne delavske stranke.

G.

Program bloka narodnega sporazuma in ljudske demokracije.

I. Parlamentarne stranke, ki so bile dosedaj združene pod naslovom opozicionalni blok, so osnovale stalno po-

litično skupino pod imenom „Blok narodnega sporazuma in ljudske demokracije" in nastopajo v narodni skupščini kot celota v vseh vprašanjih, v katerih gre za velika politična vprašanja te enote.

Organi bloka so: predsednik, ožji in širši izvrševalni odbor in skupna seja narodnih poslancev.

II. Ta blok je vzel za podlago svojega delovnega programa deklaracijo Davidovičeve vlade od 12. avgusta 1924, katera deklaracija bi se imela dopolniti z drugimi potrebnimi zakonskimi predlogi, zlasti z zakonom o jamstvu sodne neodvisnosti, o tiskovni svobodi in o svobodi sestajanja in združevanja, z zakonom o samoupravi kmetijskih in mestnih občin. Način izvajanja poslednjih volitev dokazuje nujnost zakona, po katerem bi se zaščitila v bodoče volivna svoboda. Moramo poudariti odgovornost organov, ki izvajajo volitve. Poostriži je treba kazni za prestopke proti volilni svobodi, določiti je treba pospešeno postopanje proti sedanjim krivcem, verifikacijo mandatov pa ima izvršiti sodišče.

III. Osnova političnega dela sestoji iz programatičnih načel, ki so bila deloma že objavljena v poročilu predsedništva HRSS z dne 29. septembra 1924, in to posebno:

1. Stranke bloka, stoječe na načelu ravnopravnosti vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev, so edine v tem, da je država SHS celota, v kateri pa se ima notranja uréditev izvesti s sporazumom Srbov, Hrvatov in Slovencev po že deloma izraženih načelih.

2. Definitivno izvajanje narodnega sporazuma na normalen zakonit način na podlagi demokratske vladavine na najpopolnejši način je mogoče samo s parlamentarno monarhijo po angleškem vzoru, zasnovano in zgrajeno na podlagi narodne suverenosti.

3. Naša država mora biti slična ljudski demokraciji, urejena po sistemu self-governementa in samouprave od najmanjših občin pa do parlamenta.

4. Pristojnost skupnega parlamenta in drugih narodnih zastopstev in od-

nošajl njim odgovornih organov morajo biti določeni po ustavi.

5. Blok v celoti in poedine stranke v njem so edine v tem, da je njihova politika popolnoma samostojna in določena edinole od interesov ljudstva. Zato smatrajo za nujno, da se prekinajo vse zveze z inozemstvom. Interese naroda pa je treba spraviti v sklad z ideali človečnosti in z mednarodno težnjo po trajnem miru.

6. Blok izključuje diktaturo vsake vrste. Stoji v politiki na načelu narodnega sporazuma in ljudske demokracije. V gospodarskih vprašanjih pa stoji na stališču stanovskega sporazuma in sodelovanja.

7. Blok hoče izvajati vse potrebne socialne reforme, ostajajoč na načelu ohranitve privatne lastnine, katero pa je treba urediti v duhu socialne pravičnosti in v smislu socialnih dolžnosti. Gospodarsko življenje našega ljudstva, zlasti kmečkega, naj se razvija na združnih načelih.

Ta program je bil podpisan dne 25. februarja 1925. Podpisali so ga: dr. Korošec za Jugoslovanski klub, Ljuba Davidovič za demokratski klub, Pavle Radič za HRSS in dr. Hrasnica za JMO.

Mi bi na kratko označili ta program tako-le:

Kerenščina je tukaj! Hrvaška, slovenska in muslimanska buržuazija poskušata likvidirati revolucionarno kmečko gibanje, ki je zavzelo že prevelik obseg, in ustvariti resno platformo za sporazum s srbsko buržuazijo. V ta namen se HRSS odpoveduje svojemu republikanstvu, del srbske buržuazije pa nudi Hrvatom, Slovincem in Bosni neko neobeleženo avtonomijo dežel, ki jo ona sama imenuje z angleškim izrazom — zato da jo kmet in delavec manj razumeta — „selfgouvernement“.

Ta platforma naj bi v bližnji bodočnosti odtrgala Pašiču nekoliko poslancev, vsled česar bi izgubil večino v parlamentu ter bil prisiljen razpisati nove državnozbornske volitve. Pašič pa se bo zavaroval proti tej nevarnosti s tem, da

bo parlament Radičeve mandate razveljavil. Ako pa bi tudi to ne prineslo velesrbski buržuaziji zanesljive parlamentarne večine, tedaj imamo na obzoru diktaturo.

O posameznih točkah ne bomo govorili na tem mestu. Programu se pozna, da je plod zelo težavnih pogajanj. Priznati pa moramo, da je Davidovič dosegel znaten uspeh, ko je izsilil od Radiča tako veliko koncesijo in ob enem tako veliko budalost, kakor je napisana v odstavku III. točki 2. Definitivno izvajanje narodnega sporazuma na normalen, zakonit način, na podlagi demokratične vladavine, na najpopolnejši način, naj bi bilo mogoče samo s *parlamentarno monarhijo po angleškem vzorcu*, zasnovano in zgrajeno na podlagi narodne suverenosti.

Kaj se pravi: izvajati narodni sporazum na normalen način? Samoopredelitev narodov. To je suverenost naroda. G.

Čehoslovaška.

Čehoslovaška vladna koalicija stoji že dolgo na lončevih nogah in dela gospodu Masaryku sive lase. To pa še tembolj, ker revolucionarno gibanje češkega proletariata od dne do dne narašča. Finančna politika (hitra deflacija) čehoslovaških kapitalistov povzročuje hitro naraščanje draginje, kar sili proletariat na ulico. Pred kratkem smo imeli v Pragi velike draginjske demonstracije, kjer je policija streljala na delavsko množico. Bilo je več nevarno ranjenih. V tej težki politični situaciji je prišlo na pomoč češki buržuaziji par „zaostalih ptičkov“ iz KS. Vsak proletariat ima svoje izdajalce, pa jih mora imeti tudi čehoslovaški. V KSČh se je spuntal neki Bubnik, državnozbornski poslanec in človek z ne ravno zanesljivo preteklostjo, ter potegnil za seboj tudi še nekega Warmbrunna in Matušzaka. Socialna demokracija in buržuazija sta veselo zatrobili v svet, da se je izvršil razkol v KSČh. Toda ta veseli krik je bil prezgoden. Proletarska stranka je ostala cela, če je tudi doživela mal po-

tres. Bubnik je imel te dni v Pragi javno predavanje o svoji politiki in neki naš somišljenik nam piše o tem predavanju sledeče:

„V nedeljo (15. marca) sem bil na predavanju, ki ga je priredil izključeni poslanec Bubnik. Malomeščanski tisk mu je delal ogromno reklamo. Tudi naš list je priporočal ljudjem, da naj pridejo poslušat predavatelja. In resnično se je zbrala ogromna množica ljudi, seveda med njimi tudi nekaj socialpatriotov. Nikdar prej si ne bi bil mislil, da bo takšen konec, kakor je bil. Proletariat tukaj je zelo zaveden in se ne da zapeljati tako kmalu in to radi tega, ker ima mnogo tragičnih izkušenj. Ko je prišlo do glasovanja, ali naj ostane še nadalje v stranki, ali naj se izključitev potrdi, lahko rečem, da so skoro vsi navzoči dvignili roko za izključitev in le par socialpatriotskih „špicljev“ se je temu protivilo.“

S tem je prav gotovo zadobil Bubnik smrtni udarec; stranka je s tem očiščena in mnogo bolje dela kakor prej.“

G.

Nemčija.

Predsednik nemške republike mrtev. Friderik Ebert, predsednik nemške republike, nesrečna iluzija velikega dela nemškega proletariata, je umrl dne 28. februarja t. l.

Kako bi mogli njega in njegovo politično delo in politično delo nemške socialnodemokratske stranke, katere najuglednejši voditelj je bil Ebert od leta 1913, bolje označiti, kakor če povemo, da mu sledi na njegovo predsedniško mesto dr. Marx, član nemškega katoliškega centra, ki stoji menda od vseh drugih nemških strank najbližje nemškim nacionalcem pod vodstvom proslulega admirala Tirpitz.

No, morda ga bomo še bolj natančno označili, ako povemo, da je izdala sedanja ultranacionalistična vlada nemške veleindustrije in nemških „junckerjev“ ob njegovi smrti o njem sledečo po vseh ministrih podpisano izjavo:

„S Friderikom Ebertom je umrl mož, ki je s svojo močno osebnostjo dosegel,

da je bila v zmedah revolucije sklicana narodna skupščina in s tem dana nemški državnosti zakonita podlaga. V zunanjepolitičnih zmešnjavah, ki so nastale v Nemčiji, je prevzel nase odgovornost za sklepe, ki so po mnogih neuspehih končno le odprli pot za dvig Nemčije. Nepristranost in zakonitost sta bili vodilni črti njegovega poslovanja.“

Zavedni proletariat v Nemčiji in po vsem ostalem svetu pa čita to izjavo tako-le:

„S Friderikom Ebertom je umrl mož, ki je s svojo močno, a žal neproletarsko, malomeščansko osebnostjo dosegel, da je bil v trenutku, ko je imel nemški proletariat vso državno oblast v rokah, sklican — mesto delavskega in kmečkega državnega organa — zopet buržuazno-kapitalistični parlament in s tem izdajniškim aktom nemške socialne demokracije nasproti nemškemu proletariatu vrnjena nemški državi kapitalistična podlaga. V zunanjepolitičnih zmešnjavah, ki jih je povzročila francoska imperia-listična ekspanzija v Nemčiji, je prevzel nase odgovornost za sklepe, ki so izročili nemško delovno ljudstvo na milost in nemilost francoskemu, angleškemu in ameriškemu kapitalu in končno odprli pot nemškim „junckerjem“ na vlado. Nerazumevanje proletarskih interesov in špisarska upogljivost pred nemškim nacionalističnim kapitalom sta bili vodilni črti njegovega predsedniškega poslovanja.“

Ebert se je rodil l. 1871 v Heidelbergu. Obiskoval je samo ljudsko šolo. Po poklicu je bil sedlar. Toda z 21. letom je že bil urednik lista „Bremer Bürgerzeitung“ v Bremenu. 1903 je bil prvič izvoljen v nemški parlament, 1905 v načelstvo socialnodemokratske stranke in 1913 je postal njen tajnik. Nacionalistična politika nemške socialne demokracije med vojno je bila z velikim delom delo njegovih rok in njegove glave. V novembru 1918 je ustanovil „Svet ljudskih poverjenikov“, ki je stopil ponižno pred bavarskega princa Maksa, da ga zaprosi: „Visočanstvo, oprostite, toda ne gre več! Izročite nam oblast, da rešimo vas in nemški kapital gotove smrti!

To je bila slavna nemška revolucija, ki jo je izvedel Ebert „nekrvavo“ za nemško buržuazijo in zelo krvavo za nemški proletarijat. V poznejših pouličnih bojih je padlo nad 20.000 nemških proletarcev in 7000 jih še danes ječi po nemških ječah.

To je politično delo Friderika Eberta.
G.

Rusija.

št. Rusko-japonska pogodba. Ravno- kar sklenjena pogodba med sovjetsko Rusijo in Japonsko je svetovno-zgodovinskega pomena. Znano je, da je caristična Rusija imela leta 1905 vojno z Japonsko; Japonska se je še pred nedavnim vojevala proti ruski revoluciji; Japonska je monarhija. Vkljub temu in vkljub silnim odporom japonskih konservativnih krogov, ni ostalo Japonski družega, ko priznati sovjetsko Rusijo — ker je svetovna sila in ker brez njenega prijateljstva ne more voditi na vzhodu sploh nobene svetovne politike.

Pogajanja za to pogodbo so bila radi gotovih gospodarskih vprašanj silno težavna, vendar so brez posebnih žrtev za Rusijo dobro uspela. Najvažnejša vprašanja so bila sledeča:

1. Vrnitev severnega dela otoka Sachalina;
2. razveljavljenje starih pogodb;
3. stari caristični dolgovi in intervencijske škode;
4. koncesije za premog in nafto v severnem delu otoka Sachalina.

Rešitev je bila sledeča:

ad 1. Severni del Sachalina preide najkasneje do maja 1925 v last sovjetske Rusije.

ad 2. Vse stare pogodbe se revidirajo, izvzemši Portsmouthske pogodbe (mirovna pogodba rusko-japonske vojne 1905), ki pa je za Rusijo le zgodovinskega pomena.

ad 3.) O starih carinskih dolgovih in intervencijskih škodah bodo odločale kasneje posebne komisije.

ad 4.) Komisije so se dovolile le na podlagi splošnih pogojev, kakor veljajo za vse druge gospodarske kroge v Rusiji.

Zunanji pomen podpisane pogodbe je dalekosežnejši kakor pa njena vsebina, ker pogodba popolnoma likvidira poskušene intervencije Japonske v škodo sovjetske Rusije. Vrnitev Sachalina znači zopetno združitve zemlje, ki je bila sovjetski Rusiji s silo odvzeta.

Pogodba je končno največja prestižna zmaga sovjetske Rusije, ker si je s to pogodbo popolnoma zavarovala vzhod, ter dobila proste roke za druge naloge. Obenem je pa ta pogodba najhujši udarec za Ameriko in Anglijo, kateri državi so se trudili, da izjalovita pogajanja. Posebno pa ne gre to v račune Angliji, ki se trese v očigled opasnosti, katera more vstati iz indijskih narodov ob eventualni podpori sovjetske Rusije. Sovjetska Rusija postaja z vsakim dnevom silnejša svetovna sila.

A Anglija ima še en vzrok, da postaja nervozna, to je razmerje sovjetske Rusije napram Franciji. Kakor znano, so tudi med tema dvema državama vzpostavljene normalne razmere. Posebno važno je pa, da si Francija in Rusija v svojih interesih nikjer ne kolidirati in da ste v gotovem smislu skupna nasprotnika Angliji. In ker Anglija ne najde pravega pota do sovj. Rusije, stojimo najbrže pred zelo važnimi svetovnopoličnimi dogodki: da pride do ostrejših nasprotstev med angleško in rusko orientiranimi narodi v Aziji. Ako pride do tega, potem je skoro gotovo, da bodo stale vse azijske države in vsi kolonialni narodi Azije na strani sovjetske Rusije. In potem? ... Mogoče je svoboda azijskih narodov že na pohodu.

Anglija.

O razpadu angleškega imperija piše A. Maslow (Berlin) sledeče:

Južnoafrikanska unija, ena od petih dominionov (Kanada, Avstralija, Seelandija, Južna Afrika, prosta država Irska) je sklenila, da se od 1. aprila naprej osvobodi funtovske valute in da preide k zlati veljavi. To je drugi sestavni del britanskega imperija — prvi je bil Kanada — ki kaže tudi v smeri na zunaj ločitev od matice.

Tega koraka ne smemo podcenjevati. Začetkoma februarja je izšla v „Timesu“ (redakcionelna) serija petih člankov, ki je obravnavala razmerje matice do dominionov.

V resnici pa je obravnavala prihodnjo imperialistično vojno.

V tej seriji člankov je bilo bolj odkrito kakor kdaj prej pokazano, kako prežijo na vseh voglih sveta aktualne vojne nevarnosti; tu je bilo tudi povedano, da se je nahajala Anglija že leta 1919 (radi morskih ožin) tik pred vojno (s Francijo). V tisti seriji člankov so bili naštetni vsi vojni imperialistični konflikti. Brez olepšavanja je bilo povedano, da vsak dan lahko izbruhne vojna. (Jasno je, da članek ničesar ne pričakuje od Zveze narodov.)

In pri ti priliki se je pokazalo, da se Anglija strašno boji te neizogibne vojne: razmerje matice do dominionov je sedaj popolnoma drugačno, kakor je bilo pred svetovno vojno.

Ali Anglija lahko zida na pomoč Kanade? 1914 je sodelovala Kanada prostovoljno, kakor tudi drugi dominioni (izvemši Irsko). Toda v tem času je postala Kanada ameriška polkolonija: dosti več ameriškega kapitala je naloženega v Kanadi kakor pa angleškega; veljava je dolarska; kultura in ideologija prihajata iz Zedinjenih držav. S precejšnjo gotovostjo lahko trdimo, da se Kanada ne bo znašla na strani Anglije.

Kako rahlo je Kanada zvezana z matico (ki ni njena prava matica: Kanado so kolonizirali prvotno Francozi), je pokazal dogodek z lausansko pogodbo, ki je Kanada ni hotela ratificirati; tedanji govor ministrskega predsednika Mackenzija Kinga (ki je odkrito omenil možnost odtrganja od britanske države) je bil zelo jasan.

Prehod Južnoafrikanke unije k zlati veljavi pomeni dosti več kakor samo finančnotehničen čin. Kakor poznamo, je ostal angleški funt od konca vojne dalje pod pariteto, če vzamemo dolar kot podlago valute. Angleški funt še vedno ni dosegel paritete, če tudi ni več daleč od nje (ca 98). Toda boj med

funtom in dolarjem ne bo prenehal in tudi tedaj ne, če bo funt z dolarjem al pari. To je začetek prihodnje imperialistične vojne. Londonski City (borza) je izgubila svoje monopolno stališče in skoraj gotovo za vedno. Toda ravno radi tega se mora boriti angleški imperializem proti amerškanskemu: Danes že ima angleški imperij tako malo nuditi svojim sestavnim delom, da so se začeli obračati proč od njega. Sklep Južnoafrikanke unije ne pomeni prav gotovo nič drugega, kakor da se hoče osvoboditi Londona in nasloniti v finančnem oziru na New York.

Kako dolgo bo trajalo, da mu bosta Avstralija in Nova Seelandija sledili?

Toda Anglija, ki ne more svojim dominionom nič posebnega več „nuditi“, se ne more dominionom kar tako odpovedati; brez njih, brez kolonij — in v Indiji, v Severni Afriki, morda tudi v Srednji Afriki, v Mezopotamiji nima angleški imperializem lepše bodočnosti, na Bližjem in Daljnem Vzhodu še manj — je Anglija izgubljen otok.

In radi tega mora Anglija poskusiti, dominionom kaj „nuditi“. Toda kaj?

Prednostne carine? To je prvič nekoliko premalo (zakaj dominioni lahko sklenejo z Ameriko ravno take ali še boljše pogodbe) in drugič, za izsesavojočo državo, za parazitarno državo, nevarno: ako preneha podkupovanje delavstva — če tudi borno — z ekstraprofiti, tedaj bodo Anglijo notranji socialni konflikti (in to hitro) od znotraj raztreskali.

Soudeležba na vodstvu države? (To je edini recept, ki ga ve priporočati „Timesov“ članek.) Zelo nevarna stvar: zakaj dominioni bi videli fatalni položaj Anglije od znotraj. Sicer pa brezuspešna stvar: zakaj slavček se ne da pitati z bajkami in dominioni ne z „solidaritetskimi“ čustvi in propovedovanjem o vzvišenih mislih. Dominioni so postali močne države, ki razvijajo svoj lastni imperializem (če tudi samo s podporo Zedinjenih držav).

In kaj torej še preostaja?

Samo eno: Kljub vsemu strahu pred

vojno — vojna kot zadnja karta, kot sreča, kot hazardna igra.

Na to nas opozarja finančno-tehnično predsedanje Južnoafrikanke unije.

Kako hiter, kako počasen bo ta razvoj, tega ne vemo. Da pa mora biti samo tak, ako se ne zgodi kaj popolnoma nepričakovanega, to moramo vedeti.

Socialni pregled.

št. Ujedinjenje strokovnih organizacij. Z veseljem beležimo vest, da se je vršila 10. marca t. l. v Trbovljah konferenca rudarjev vseh razdruženih frakcij v svrhu ujedinjenja vseh rudarjev v eno samo trdno strokovno enoto. Konferenca je imela uspeh, ker so prisotni delegati soglasno sklenili, da je ujedinjenje nemudoma izvršiti in postaviti tudi rok, do katerega morajo izvoljeni zastopniki končati vse organizacijske potrebe.

Ujedinjenju rudarjev mora slediti ujedinjenje železničarjev (tozadevna konferenca je že sklicana¹) in ujedinjenje kovinarjev. Ujedinjenje teh treh najjačjih razredov strokovnega delavstva gotovo tako silno vpliva na vse druge profesije, da je upravičeno upanje, da bo Slovenija — kot proletarsko in razredno najzavednejša pokrajina — v kratkem času postavila nasproti ujedinenem kapitalizmu svojo ujedinjeno strokovno armado delavstva.

Skraini čas je že bil. Škoda, katero je pretrpel naš proletariat radi nesloge strokovnih organizacij, je tako velikanska, da jo bo čutil še dolgo časa. Izražamo le eno nado, to je, da bi delavstvo izbralo v novih organizacijah v resnici sposobne, zavestne in nesebične organizatorje.

št. Strokovne organizacije v inozemstvu. V kratkih potezih bomo v sledečem podali stanje strokovnega gibanja vseh evropskih držav ne glede na okolnost, kje so organizacije včla-

¹ Medtem, ko je bil članek napisan in oddan tiskarni, se je izvršilo tudi že ujedinjenje železničarjev.

njene. Pričnemo z najsevernejšimi deželami.

Švedska. V švedskem deželnem sekretariatu je združenih 33 strokovnih udruženj s 292.900 člani (stanje koncem 1924), katere so v materialnem in moralnem oziru zelo trdne; enotne v organizaciji, strnjene v akciji in solidarne v vsakem boju. Najmočnejša je organizacija kovinarjev s 55.000 članov; njim slede:

železničarji	35.700 čl.
tovarniški delavci	30.600 "
delavci na žagah in mlinih	23.400 "
delavci v papirnicah	18.000 "
občinski delavci	15.500 "
lesni delavci	14.900 "
transportni delavci	11.600 "

vse druge strokovne organizacije imajo manj ko 10.000 članov. Organizacije so amsterdamske.

Danska. Strok. organizacije (amsterdamske) te države niso tako enotne in kompaktne, kakor one na Švedskem. V strokovni centrali je včlanjenih 52 organizacij z 233.000 člani (od teh je 38.000 žensk), medtem ko stoji 33 strokovnih organizacij z 69.600 člani izven te centrale.

a) v strokovni centrali včlanjene organizacije:

Od teh je najmočnejša organizacija s 83.000 člani organizacija neizučeni delavcev; po velikosti slede potem sledeče organizacije:

kovačev in stroj. delavcev	22.200 čl.
poljedelskih delavcev	13.000 "
zveza delavk	11.100 "
tekstilnih delavcev	10.300 "
železničarjev	10.000 "

Vse ostale organizacije štejejo po manj kakor 10.000 članov.

b) v strokovni centrali nevčlanjene organizacije:

trgovski in pisarniški delavci	13200 čl.
poštarji	6300 "
telefonski delavci	5700 "
pivovarniški in tovarne mi-	
neralne vode	5400 "
zidarji	5300 "
mesarji	5000 "

Ostale manjše organizacije imajo izpod 5000 članov.

Norveška. Strokovne organizacije Norveške stoje izven amsterdamske zveze, hodijo svoja pota in so imele v zadnjem času od vseh skandinavskih organizacij najhujše boje s podjetniki. V letu 1923 se je na strokovnem kongresu sklenilo, da se izvrši glasovanje po vseh članih vseh organizacij, da li se priključijo norveške strokovne organizacije rudeči strokovni centrali ali ne. Pri glasovanju, ki se je izvršilo preteklo leto, je bil sprejet večinski predlog, ki ne določa takojšnjega priključka, nego le vzdrževanje prijateljskih odnošajev s centralo. Za ta predlog je bilo 15.060, proti, odnosno za takojšnjo priključitev, 7500 glasov. Vse strokovne organizacije Norveške imajo skupno 88.700 članov. Po velikosti se uvrste organizacije v sledeči red:

strokovna organizacija	
kovinarjev	14.000 članov
pomožnih delavcev	13.000 "
papirnih delavcev	12.000 "
transportnih delavcev	5.800 "
železničarjev	5.600 "
občinskih delavcev	5.200 "
lesnih delavcev	4.200 "

Ostale organizacije imajo po manj kakor 3000 članov.

Strokovne organizacije ravnokar reorganizirajo svoje notranje ustrojstvo in bodo do koncem tega leta postavile iste na trdno podlago in v strogo centralno zvezo. Ko bo to dovršeno, bo pa gotovo tudi pristop k rdeči strokovni internacionali zagotovljen.

(Dalje s'edi.)

Kulturni pregled.

Georg Grosz V sodobnem idejnem slikarstvu najmarkantnejša osebnost.

Slikar X je napravil portret žene N. Recimo, da je ta portret izvrstno delo — mene — opazovatelja, ki nima z naslikano osebo niti najmanjšega kontakta, umetnina kljub temu ne bo povsem zadovoljila; ona ne vzbuja onih elementarnih čustev, ki so skriti nekje v naši notranjosti. Kriv je slikar, ki

hoče imeti na platno ravno ženo N. (kot da nam ne zadošča že njena prava, fizična eksistenca). Če pa napravi umetnik mesto portreta sliko: ženska, če jo zajame v njeni tipičnosti odgovarjajočo kompozicijo v svojem oblikovalnem materialu — se je že približal za korak občinstvu in to se je približalo v razumevanju njegovi sliki.

Georg Grosz je doumel (hoté ali nehoté) ta kategorični imperativ, ki šele omogoča umetnikov vpliv na množico. Zato tudi zbirka njegovih risb ne nosi naslova: „Obrazi moje okolice“, ampak — obraz vladajočega razreda. Zato zbirka njegovih najboljših stvari, resničnih umotvorov, ni izšla pod naslovom: „Glejte narodnega predstavnika N. N. in narodno damo Ž.“, pač pa ima naziv — Ecce homo — glej človek! Družabna morala pa strogo pazi, da nosijo vsi ljudje krinko na obrazu, da so vedno, kadar so zapustili svoje štiri stene, pokrili z neprodinim plaščem svojo telesno in svojo moralno nagoto. Groszovi umotvori pa so nagota — pošastno razgaljenje — zato je povsem pravilno, da je gospod državni pravdnik to nemorálnost pobijal in plenil. Zakaj naj bi storil drugače, ko pa se krije njegovo duševno obzorje z obzorjem onih, ki so najneznatnejši od vladajočega razreda. Ali ste že videli človeka v vsej njegovi brutalni mizeriji? Ne — ker vaše oči so enake očem slepca. Vaše oči so gledale vedno le zlepotičeno površino, so gledale maske in odsevale vedno le njih podobo. Če pa bi pogledali globoko tja doli, bi se zgrozili in zakrili bi svoj obraz, da se umaknete studu. Georg Grosz se je zdrznil, pobegnil ni — spoznal je svoje poslanstvo. Vzel je svinčnik v roke in skicirko in vtisnil je v papir obraz mučiteljev in obraz mučenicov — delo za one, ki gledajo a ne vidijo, da končno spregledajo vsi —

Njegove vlačuge, iz katerih se rezi lobanja smrti, njegovi oficirji z glupim izrazom klavnice, njegovi pridobitniki z otečenimi spolovili, njegovi študentje, z očmi, iz katerih odseva idiotizem

gosposkega prezira — vsi ti in še vsi drugi v vsej svoji pestri sliki, bodo večer in silno, silno učinkovit opomin vsem, ki bi se hoteli sprijazniti s takimi reprezentanti kulture, kot jih imamo v teh predstavnikih „dela in reda“!

Francozi so že imeli umetnika, ki ni bil samo umetnik, ampak tudi velik človek. Bil je to slikar Daumier. Tudi Georg Grosz, naš sodobnik, je v prvi vrsti človek (da se mora to pri umetnikih posebej naglašati, je pa najbridkejše dejstvo. Umetnik — je danes prostituirana beseda). Slovenci med domačimi slikarji še ne najdejo nikogar, komur bi bila dana misija revolucionarnega klicarja. Kvalitetna sposobnost je pač pokazal nekoč Tratnik in pokazal jo je tudi mladi Venon Pilon — toda vse je bilo le slutnja njih rok, človeka v sebi pa sta skrila tudi ta dva.

S. M. Pres.

Literarnoumetniški večer Novega odra v dramskem gledališču. Plusk mogočnega novega kulturnega življenja, ki polje tam zunaj, je udaril tudi ob kitajski zid, s katerim nas je obdala naša buržuazija in čula ga je naša mladina. To pot ne več samo učeča se mladina, temveč tudi mladina, ki stoji ob stružnici v tovarni — kakor to odgovarja našemu času. Seveda so ti vrveči glasovi novega svetovnega kulturnega gibanja pri nas še zelo nerazločno slišni, pa ni nikako čudo zato, če jih je naša mlada duša le slabo, morda le na pol razumela. Ona ni še razumela, da je tudi umetnost funkcija socialnih razmer, v katerih živimo, da je eminentno socialni pojav, da se izpreminja s strukturo človeške družbe in da ji vedno daje smer in obraz razred, ki ima oblast v svojih rokah, ali pa oni, ki ravnokar prihaja v politično areno. Srednjeveški fevdalizem je imel svoje „Minnesängerje“ in svoje „salone“ in ni mogel imeti nobene druge umetnosti, kakor ravno umetnost „Minnesängerjev“ in fevdalnih „salonov“, ker nosilec te kulture je bilo fevdalno plemstvo. Kapitalizem stopa na politično pozornico

s svojo „Sturm- und Drang-Periodo“, s svojim „prosvetiteljstvom“ in svojimi nacionalnimi boji. Čisto naravno torej, da prihaja tudi delavski razred, ki sili na pozornico svetovne politike, s svojim posebnimi kulturnimi vzori — s svojo tvorniško dinamiko, s svojim strojem in s svojo delavnico, s svojimi posebnimi izrazi — toda, in to je glavno, tudi s svojo posebno vsebino duševnega življenja.

„Novi oder“, ki je 3. marca s svojim pogumnim nastopom napravil prvo najhino skrbino v naš kitajski zid, se očitno ni zavedal tega. Ker da si je bil s tem na jasnem, bi ne bil računjal z vsakdanjimi obiskovalci ljubljanskega dramskega gledališča. On bi se bil predvsem vprašal, čegava je umetnost današnjega gledališča, kdo poseča to gledališče, za čem stremi ta publika in ko bi si bil odgovoril na ta vprašanja, bi bil resigniral na publiko in morda tudi na gledališče samo in bi bil vedel, da ni njegova naloga samo to, da ustvari novo gledališče, temveč tudi nove gledalce, novo gledališko publiko, novega človeka.

Kaj mislim s tem, bom ilustriral s primerom.

Mladi „strelci“, ali ste čitali v „Slovenskem Narodu“ oceno letošnje Ibsenove premiere, Rosmersholm, na odru dramskega gledališča v Ljubljani? Ako je niste, prosim čitajte jo in potem me boste razumeli! Vi se boste gotovo zgražali nad njo v svojih mladih dušah — jaz se nisem, temveč se mi je zdela povsem naravna. Kupljeni šmok, ki ga je kupilo včeraj slovensko verižništvo v naših vrstah ter ga postavilo za recenzorja svojega zabavišča — ne gledišča! — je pisal o „Rosmersholm“u približno tako-le:

„Kategel! Pred 20 in morda še pred 10 leti nam je Ibsen s svojim upornimi tipi imponiral, toda danes so časi takih omlednosti, hvala bogu, za nami. Naša vzora sta reaktor Knoll in ne-skrupulozni žurnalista, a ne pastor z Rosmersholm, ki poskuša sleči s sebe vse versko mračnjaštvo ter podati roko puntarski mladi, ki stremi za osvo-

boditvijo delavskih mas in pridobitvijo teh mas za kulturno življenje. Mi smo postali verižniški matematiki, ka-tege!"

In ljudem, ki so vzgojeni s takimi lepimi kritikami, naj bi naša mladina ponujala svoje mlade duše in svoja drzna srca? O, ne, prijatelji mladi, umetnost, ki ste nam jo hoteli pokazati 2. marca, je vsklila kot viharen protest mase na življensko dobo, na gospodarsko dobo, na kulturno dobo, ki je v zatonu — in kako hočete najti vi prijazne besede in vpoštevanja pri razredu, ki je monopoliziral vso sodobno umetnost za svoje lastno uživanje. V gledišče ne zahaja danes masa, ne zahajajo delavci, ne zahajajo uradniki, ne zahaja kmet, temveč „izvoljeno ljudstvo“ — in temu se ne dopade ne stroj, ne delavnica, ne punt, ne „Pesem revolucionarjev“, ne globoka misel, ne političen, ne filozofski, ne verski problem — temveč „Vdova Rošlinka“ in pa kino-stari. Prazne lože in prazen parter na tem „literarno-umetniškem“ večeru, kjer sedeva naše „pravo“ glediško občinstvo, so menda dovolj jasno potrdili te naše trditve — da ne govorim še posebe o kritikah v njihovem tisku.

Toliko na splošno . . .

Kar se pa tiče programa samega in njegovega izvajanja, treba povedati odkrito, da bi bil moral biti bolje izbran in bolje študirano. In ravno radi tega, ker se je lahko pričakovalo z vso gotovostjo, da bo oficielna kritika sprejela ta pojav sovražno in da ga bo skušala diskreditirati, je bilo treba prizoritev skrbneje pripraviti. Drzen nastop imponira, če je tudi močan. Pozabiti se ni smelo, da so različni „ljudje z bombami“ in „labodje brez peroti“ mlade poskuse pri nas že pošteno diskreditirali in da je raditega tudi tisto, kar si pri nas res želi nekaj novega, postalo zelo skeptično nasproti še nepoznanim prihajalcem. Kasnov gotovo ni bil mož za tak poskus. On nima ne organa, ne igre za to in je škodil s prvim vtiskom, ki ga je napravil občinstvu,

vsem ostalim. Fr. Delakovega „Pijanca“ bi še radi videli. Vprizoritve Maše Slavčeve so bile več ko lepe; občudovali pa smo tudi njeno mirno kri, pri nekulturnem izzivanju fanatiziranega mladega reaktivarja. Slavčeva je brezdvomno dramatičen talent in nam bi lahko dala v novi umetnosti tudi novo igralko. Prizor iz „Julija Cezarja“ ni prišel do veljave radi premajhne komparse in je bil v nevarnosti, da ne postane komičen.

Inscenacija pa je bila za Ljubljano vsekakor dogodek, če prav ne brez hib. Bojimo se le, da ostane, za sedaj, pri nas vsa umetnost, v inscenaciji. Ne bi želeli, da bi mislila naša samozavestna mladina tako, kakor neki filister, ki je vzdihnil: „Moj bog, kaj pa se da v gledišču napraviti novega izven kulis?“ Čisto naravno, da misli slovenski filister tako, mi pa moramo vedeti, da je treba spraviti na oder novo miselnost, novo življenje, novo pot, nove kulturne cilje, skratka: novo vsebino življenja.

Treba pa je dovesti na oder tudi novega igralca in v glediški prostor nov gledališki publikum. Ti igralci so bili diletanti iz mase, gotovo ne vsi umetniki, toda po tej poti treba naprej — in samo po tej poti, dokler se pride do pravih umetnikov.

Pa tudi novega dramatika in novega pesnika bo treba.

In zakaj ste pozabili na edinega slovenskega pesnika, ki bi z našega odra pravilno govoril vaši publiki — na Ivana Cankarja?

Vaše naloge so torej velike: ustvariti nov oder, nove igralce, novo glediško občinstvo in novo vsebino našega kulturnega življenja.

Ali se čutite dovolj močne? Kritika z onega drugega sveta vas ne sme oplašiti!

Mladina, naprej! D. G.

Literarno-umetniški večer „Novega odra“. Stališče publike in kritike do mlajših je skoro vedno a priori zanikavno. To pa je ravno pogrešno — kajti mladina je vsakokratne razvojne faze le najnovejše, zato

tudi najvitalnejše, ne da bi bila obložena z zavirajočim balastom v prošlosti usidranih miselnosti. To pomankanje tradicije daje vsakokratnemu pokretu mladih impulz in njegovo progresivno vrednoto. Pomankanje tradicije — to se pravi ustvarjena je, dosedaj neobičajna oblika, obnovljeno je dosedaj zapuščeno izrazno sredstvo, zrevolucionirana je ideološka vsebina umotvorov. Pomankanje tradicije je tudi ena od glavnih lastnosti, po katerih spoznamo „novo“ težnjo. V presoji, kaj je res „novo“ in revolucionarno, pa nas nikoli ne sme zavesti golo podvarjanje in posluževanje teh epitetonov — nikoli ne s nemo zaupati besedam. Pričakajmo raje vedno stvarniške akcije. Kajti mnogo jih je, premnogo, ki po nemarnem izrabljajo ideologije novih pokretov v umetnosti. In mnogi so, ki jih sicer nimajo po nemarnem v svojih programih, ampak v trdni veri, da je taka pot edino možna pot za svobodnega kulturnega delavca, toda moči za hojo po tej poti jim nedostaje. (Sama želja pa še nikoli ni bila zidar novih dobrin.) K tej „pravoverni“ a nemogočni skupini spada žalibog tudi „Novi oder“ v taki kvalitativni sestavi, kot smo jo spoznali dne 3. marca t. l. v dramskem gledališču.

V publikaciji, ki je ob tej priliki izšla, se nahaja tudi Ivan Cankarjev stavek: „Besedovali ste in besedovali ter se niste domislili, da naj kritik govori občinstvu, ne pa umetniku.“ Lep stavek in — skoro resničen. Povsem sigurno velja v polni meri za onega, ki ga je napisal, zakaj . . . „vsak močan umetnik govori s svojim narodom neposredno in ne trpi in ne rabi kritike med seboj in narodom.“ Nikakor pa ne velja za one, ki so ga postavili v to publikacijo. Nepripoznavanje avtoritativnega mnenja je za revolucionarja pravilno stališče — samozavest je njegova najboljša pomoč — to dvoje pa predstavlja neko drugo stvar, na katero so izvajajoči povsem pozabili: silno, silno avtokritiko. Cankar je bil sam sebi „gotovo najstrožji“ ocenjevalec, grupa krog „Novega odra“

pa je v svoji prešerni nečimernosti samokontrolno že v kali zadušila. Zato naj ne bodo presenečeni, ako ne najdejo priznanja za svoj trud nikjer. Nikjer — najmanj pa tam, kjer so ga najbrže najbolj pričakovali: med onimi, ki skušajo podirati stare malike. To skušajo ti ravno zato, ker je njih duh prekritičen, da ne bi spoznal gnjilobe in fraze — in zato se tudi ne bo nikoli uklonil pred tvorbo, ki se je naličila s progresivnim perjem. Še najmanj pred njo! In naj člani „Novega odra“ nikar ne zavede aplavz, ki so jim ga ostentativno podali navzoči proletarci. Ta je bil v svojem bistvu sentimentalnega izvora — veljal je mladim, samozavestnim ljudem, ker so rekli, da bodo rušili staro (tega seveda niso storili —), ni pa veljal izvedbi njih naloge, ker ravno proletarska publika je silno občutljiva in za njo se mora predvajati najboljše in ne najslabše.

Naj mi oprostite, da napravim tudi jaz — sicer pa enkrat povsem na pravem mestu — opazko, ki pomenja drugače med banavzi in starimi filistri, višek omalovaževanja in očitek vseh očitkov: izvajajoči člani „N. O.“ so še zelo, zelo mladi. To je tu samo v resnici potrebna konstatacija in nikakršna cennitev. Tudi ni to opravičilo (kar se tudi dogaja) — je enostaven fakt, ki nam razkrije nastopno dejansko stanje: ravnokot kot ustvarijo dojenčkove oči, ko se prvič odpro, ves svet znova, ustvari duša tega bitja, približno dvajset let pozneje, znova svet umetnosti. Začudenje nad tem neslutnim svetovjem je ogromno, samozavest prekipeva — saj stvarnik, to sem jaz! — in želja razodeti tudi ckolici te nenadne vizije, da se z nami navzije lepote, prevlada prvotni strah pred ljudmi.

Šele polagoma dozoreva zavest, da je ta „naša“ stvaritev le odsev sveta, ki nas v svoji realnosti že obdaja, šele polagoma dozoreva spoznanje, da bo prišla naša, naša tvorba iz nas samih. To je štadij človeškega razvoja — ki ga pa četvorica iz „Novega odra“ ni prenesla brez vidnih posledic.

Prijatelji — če se še ne zavedate, že po prvem koraku v širši svet se bode te zavedli, da niste še nobeni novotarji. To ni noben greh in tudi v zlo vam ne bo šketo. Ne bo vam pa opuščeno, da ste zlorabili duh revolucionarnega napredka za etikiranje starih form. In kot greh vam bo šketo, da ste podali te stare forme slabše in bolj medlo, kot smo pa vajeni dobiti jih iz rok onih, ki jim še vedno odkrito in s prepričanjem služijo. Ker ste to storili, ne smete biti presenečeni, če se vam to v ostrejši obliki pove, v obliki kot je ne bi zaslužili, ako ne bi z bahavo reklamo oznanjali prepород. Ali pa v resnici mislite, da je prepород, da je pot naprej, ako se poslužujete psihološkega igrčkanja v naturalistični recitaciji? Ako takoj eksaktno izvršite, kar je mišljeno v pesnitvi le slikavno? Če pretvorite govorniške prisodobе v realno gestikulacijo? Čudna, nadvse čudna revolucija, ki oznanja ono, kar smo menili, da je vendar slednjic pustila generacija za seboj. (In vse to ste delali, v nasprotju z lastnim tiskanim programom!) (In obskurno šminčkane maškare v parterju — sredi ne šminčkane publike — naj bodo ona vez, ki bo zčila akterja in publiko v eno misel, eno življenje!?)

Se bolj pa presenečajo nekatere okolnosti, ki niso v neposredni zvezi z umetniškim izvajanjem. (Tega podrobneje oceniti je nemogoče delo, ker bi moral pisati pole o oni prečudežni in neznani stvari, ki se imenuje tehnika govora, o gesti, o programu . . . o vsem, ker manjkalo je razen imponirajoče silne ambicije skoraj vse.) Tako okolnost, ki nas še zanima, je programatično povdaranje kolektivizma. Če bi se organizator poglobil v ta pojem, ne pa prevzel samo gesla, bi izostalo tudi neokusno povdaranje njegovega imena na vseh mogočih in nemogočih mestih (zvezano poleg tega še s smešnim prilaščanjem raznih titulatur). Če hočemo kolektivno umetnost, naj bo ta po možnosti anonimna. (Kolektivna umetnost pa naj tudi ne prežene slabše situiranih v zadnje vrste

galerije!) Se bolj neprijetno pa je učinkovala nemožnost v programatični izjavi. Pri pesmi, ki je vsebinsko še najbolj odgovarjala začrtanemu programu, se je trudil avtor, da se opraviči pri meščanski publiku (čemu apel na ono publiko, na katero sploh računali, je zame uganka) češ, da naj nihče ne vidi v izvajanju ravno te pesmi kakšne politične propagande! Pojmi! Kaj so pojmi pri nas res že tako zmešani, da je bil ta obupen krik potreben? Teorija, ki noče preiskusiti svojih idealnih vrednot v dnevnem, vsakdanjem življenju, ostane kvečjemu duhovita teorija salona. V našem slučaju: programatičen recitacijski poizkus, ki se odreče ravno onega, kjer tiči njegova največja sila — nima sploh nobenega smisla.

Škodoželjnost naj bo prepuščena drugim, ki so naprtili odgovornost za ta neuspeli poizkus mladim strujam sploh. (Se celo politični skupini!) V meni škodoželjnosti ni in ravno radi vere, ki jo imam v bodočnost „Novega odra“, mislim, da je bila moja dolžnost opozoriti njegove današnje člane, da naj ne iščejo vzroke neuspeha izven sebe. In enega oni ne smejo reči, da je pač splošna usoda vseh mladih, da se jih noče pripoznati. Ne, prijatelji, to je usoda samo onih, ki nimajo dovolj moči, da si to takozvano usodo usužnjijo. S. M.

Tisk v sovjetski Rusiji. Po statistiki, ki se je izvedla v marcu lanskega leta, izhaja v Rusiji 498 dnevnikov v nakladi 2.520.000 izvodov dnevno. Od teh časopisov je:

kmečkih	117 v nakl. 376.000 izv.
za nac. manjšine 108	„ 238.000 „
delavskih	43 „ 655.000 „

Ostali so mladinski (39), strokovni (15), združniški (14) in drugi dnevniki.

Od kmečkih listov sta najznamenitejša „Krestjanskaja gazeta“ (Kmečki list 125.000) in „Bjednota“ (Beda 60.000 dnevno). Zdaj se vodi širokopotezna propagandna akcija, da se število naročnikov poveča in se po vaseh organizirajo dopisniki.

Nacionalne manjšine, ki jim je bil pod carizmom vsak samostojen kulturni razvoj onemogočen, imajo:

Ukrajinci	22 listov
Tatari	18 "
Armenci	12 "
Gruzinci	10 "
Kirgizi	8 "
Uzbeki	6 "
drugi narodi	32 "

Od delavskih so glavni:

Gudok, Moskva	230.000 izvod.
Rabočaja gazeta, Moskva	185.000 "
Ural'skij Rabočij	65.000 "
Proletarij	55.000 "

Število delavskih dopisnikov je 25 tisoč.

Lani so se cene časopisov znatno znižale, tako da so v kolportaji po 2 do 3 kopejke. „Izvestja“, uradni organ sveta ljudskih komisarjev, in „Pravda“, glavni organ komun. stranke (500 tisoč izvodov), se prodajata po 5 kop.

Stenskih časopisov, ki jih delavci, kmetje, vojaki pišejo z roko in izpostavljajo na vidnih mestih (v tovarni, vasi itd.), je tri do štiri tisoč in imajo okoli 50 tisoč sotrudnikov. — Mesečnikov (strankinih glasil, gospodarskih, znanstvenih i. dr. revij) izhaja 548 v tristo tisoč izvodih.

Stanje državnih književnih založb in njihovih izdanj je sledeče:

	zvezkov	tisk. pol
Državna založba	1840	21.000
Krasnaja Nov	1070	4.160
Moskovskij Rabočij	253	1.660
Rabočij prosvetščeni	143	737
Ukraj. drž. založba	369	3.321
Turška „ „	900	2.600

Razen teh so še: Centralna zapadna in Centralna vzhodna založba, ki izdajata v jezikih nacionalnih manjšin zapada in vzhoda, potem kirgiški, baškirski, tatarski, beloruski „gozizdat“ (drž. založba). Cene knjigam so se lani od 8 do 10 kop. znižale na samo do 8 kop. za tiskovno polo.

Od ilustriranih listov so najbolj razširjeni: Prožektor (naklada 100.000), Krasnaja Niva (60.000), Leningrad (55 tisoč); od satiričnih Krokodil (200.000) in Bezbožnik.

Lani je sovjetska vlada književni trg doceta reorganizirala in dosegla, da so se knjige, ki so bile pod carizmom privilegij aristokracije in buržuazne inteligence, zanesle med najširše mase. M.

Likvidacija analfabetstva v sov. Rusiji. Ena najtežjih dedščin, ki jo je delavska Rusija prevzela od carizma, je bila duševna tema širokih kmečkih pa tudi delavskih mas. Za državo, ki jo naj delovno ljudstvo vodi in upravlja, je tako zelo toliko bolj občutno. Zato je sovjetska vlada že 26. decembra 1919 izdala dekret, da je pouk za vse analfabete od 8.—50. leta obvezen. V podjetjih sta se dve delovni uri v tednu odstopili šoli, stranka, strokovne, vojaške, mladinske organizacije in vse prebivalstvo je bilo mobilizirano za boj proti nepismenosti. V juniju 1920 je bila postavljena posebna Vseruska izredna komisija za likvidacijo analfabetstva in cela križarska vojska se je dvignila proti nepismenosti: 150.000 učiteljev, milijoni učnih knjig, celo omrežje likvidacijskih točk (že v l. 1920 jih je bilo nad 40.000) je prepredlo Rusijo. Inicijator akcije je bil Lenin, ki je dejal, da delavska država ne bo kos svojim težavam, če ne bo iztrebila nepismenosti.

Že do l. 1921 se je 5 milijonov delavcev in kmetov priučila branja in pisanja. Tedaj je zavoljo težkih gospodarskih razmer delo nekoliko ponehalo; 14. avgusta 1923 pa mu je nov dekret dal novega pogona: ob 10 letnici Oktobrske Revolucije ne sme biti nobenega analfabeta več. Takrat v vojski že ni bilo več nepismenih. Načrt je izkazal, da je do l. 1927 treba naučiti branja in pisanja 17 milijonov analfabetov (med temi 13 milijonov kmečkega prebivalstva, predvsem žensk).

Strokovne organizacije so sklenile, med svojim članstvom do 1. maja 1926 likvidirati nepismenost. Železničarji so dovršili to delo že do 1. januarja letos.

Dočim se število analfabetov med delavstvom rapidno redči, so na deželi, zlasti pri kulturno nizko stoječih narodih, veliko večje težkoče. Lani se

je ustanovila posebna organizacija „Proč z nepismenostjo!“ M.

Vajenske obrtne nadaljevalne šole v Sloveniji Na plenarni seji Trg. in obrtniške zbornice dne 20. dec. 1924 je Lovro Petovar navedel o obrtno-nadaljevalnih šolah sledeče:

Število obrtnih nadaljevalnih šol se je v prešlih letih gibalo okrog 54, k čemur je prišteri še 4-7 trgovskih nadaljevalnih šol. Število učencev je znašalo skupno okroglo 5600, od tega nekaj preko 1000 trgovskih vajencev.

Potrebni stroški za šolsko leto 1923-24 so znašali 500.000 Din. Država je dovolila le 200.000 Din „in naknadno radi energične intervencije zbornice in velikega razburjenja obrtništva (vajenski shodi in demonstracije!) še izredni kredit 200.000 Din“. To velja za obrtne nadaljevalne šole. Za trgovske nadaljevalne šole pa je bil lanskoin predlansko leto kredit popolnoma črtan.

Za tekoče leto 1924-25 je računati s poukom na 70 obrtnih nadaljevalnih šolah z okroglo 6000 učenci in na 11 trgovskih nadaljevalnih šolah z nad 1000 učenci. Celokupni stroški za redno vzdrževanje teh šol bodo znašali do 700.000 Din. Država je doslej dovolila le 230.000 dinarjev.

Dočim je Avstrija mnogo več zrtvovala za obrtno-nadaljevalne šole, noče jugoslovanska država podpirati obrtnega šolstva. Vsled tega so bile nekaj časa obrtne nadaljevalne šole sploh zaprte, a lani in letos se prakticira deloma tudi s plačevanjem šol po vajencih samih oziroma po njihovih starših. Lani so nekaj časa učenci morali plačati mesečno 28-50 Din, letos je isto. — Za militarizem pa ima država denar.

Gospodarstvo.

Državne finance v Jugoslaviji. V državnih financah se Jugoslavija nikakor ne more dvigniti iz blata. Deficit se ni odpravljen, kljub temu, da se je januarja 1924 povešal ažijo ca-

rine od 600 na 800. V naslednjem imamo podatke za prvih osem mesecev leta 1924 (v milijonih dinarjev):

	dohodki	izdatki	deficit — suficit +
januar	784	803	-
februar	774	830	-
marec	726	744	-
april	737	699	+
maj	889	838	+
junij	837	871	-
julij	912	849	+
avgust	860	903	-

v 8 mesecih 6419 6537 — 118

V prvih osmih mesecih znaša torej deficit 118 milijonov dinarjev. V koliko so se pozneje dohodki povešali vsled povešanja ažija od 800 na 900 in na 1000, še ne vemo.

Dolgovi na svetu. V kapitalizmu se je razvilo tudi kreditiranje med posameznimi državami ali pa kreditiranje državi s strani denarnih krogov in raznih tu- ali inozemskih finančnih skupin. Posojila, ki si jih jemlje država, koristijo kapitalistični državi, a so obenem tudi močni faktorji akumulacije kapitala. Dolgovi držav so z razvojem imperializma in zlasti s svetovno vojno silno narasli in to je edini del nacionalnega „premoženja“, ki je resnično last vsega ljudstva.

V letu 1922 so zavzemali dolgovi vsi skupaj velikansko vsoto 102 milijard in 469 milijonov zlatih (!) mark. Z največjim dolgom se lahko postavlja Italija (tudi Mussolini jih ji ne izbriše!). Pri Angliji je zadolžena fašistovska Italija za približno 10 milijard zlatih mark, pri Zedinjenih državah pa za skoro 8 milijard, torej skupno dolgov 18 milijard zlatih mark. Takoj za Italijo pride Francija s 15 milijardami dolga. Zadolžena je pri Uniji in pri Angliji. Ima sicer še več dolgov, namreč 27 milijard, toda tudi njej so druge države dolžne precejšnje vsote, skupno 12 milijard. Razlika znaša 15 milijard, ki jih bo moralo odplačevati francosko delovno ljudstvo. Nato sledi Belgija s 49 milijardami zlatih mark dolga, njej

angleške kolonije s 3 milijardami in takoj za njimi se pojavlja — kdo? — blažena Eshaezija. Jugoslaviji so napravili imperialisti dve milijardi in dvesto milijonov zlatih mark dolga. Da je vse to mnogo, mnogo več dinarjev, ni treba razlagati. Tudi ni treba praviti, komu se bodo napravili in komu so se že napravila ta strahovita bremena.

A še več dolgov kot Italija ima Rusija. Od nje zahtevajo imperialisti celih 19 milijard zlatih mark. Toda rusko delovno ljudstvo je z revolucijo zbrisalo tudi vse te dolgove in evropski ter ameriški kapitalisti se lahko pod nosom obrišejo za vseh 19 milijard. Sovjetska Rusija ne priznava dolgov, ki jih je storil car in ruska buržuazija. K—ž.

Število obrtnikov in trgovcev v Sloveniji. Po podatkih Trgovske in obrtniške zbornice v Ljubljani je v Sloveniji 24 do 25 000 obrtnikov in okroglo 11.000 trgovcev. V vseh teh obratih je zaposlenih približno 9000 obrtnih in 1800 trgovskih vajencev, skupno ca 10.800 vajencev.

Obtok bankovcev in kovinska podlaga Narodne banke SHS Jugoslavija je že pred časom zapustila težko krizo inflacije in dospela v fazo deflacije. Razvidi se to v povečanju kovinske podlage in le v majhnem povečanju obtoka bankovcev ter na-

dalje v dviganju tečaja dinarja. Glej tabelo:

	kovinska podlaga	obtok bankovcev
	v milijonih Din	
31. dec. 1922	349·3	5039·8
31. dec. 1923	437·3	5790·3
31. avg. 1924	457·7	5821·9
31. dec. 1924	474·4	6001·5

Dinar v New Yorku (100 Din za):

januar 1923	0·95
december 1923	1·14
avgust 1924	1·25
januar 1924	1·50

Število obrtniških obratov v Jugoslaviji. Število obratov z manj kakor 5 zavarovanju podvrženimi delavci znaša približno v septembru 1924 v:

Sloveniji	25.000
Hrvatski, Slavoniji in Vojvodini	62.000
Srbiji in Črni gori	11.000
Bosni in Hercegovini	7.000

Skupno torej ca . 105.000

Pripomniti moramo seveda, da podatki za Srbijo, Črno goro, Bosno in Hercegovino nikakor niso točni. Število je mnogo premajhno. Naznačeno število obsega samo one obrate, ki stoje pod kontrolo „Urada za zavarovanje delavcev“. Mnogo obratov pa je še odtegnjenih tej kontroli.

Iz uredništva.

Četrta in peta številka „Zapiskov“ izideta skupno kot prvomajska številka.

Sotrudnike prosimo, da nam dopošljejo gradivo vsaj do 10. aprila.

Dobrodošel bi nam bil zlasti kritični material o naših strokovnih vprašanjih, posebno o združitvi strokovnih društev.

Sotrudnike prosimo, da naj izdatneje in točneje podpro s svojim delom, ker samo tako je mogoče vzdržati „Zapiske“ na višini in pa napraviti jih mnogolične in vsestranske.

Prosimo pa tudi, da nam pošiljate čitljive rokopise in ne pisane s svinčnikom, ker uredništvo nima ne časa, ne sredstev za prepisovanje. Slab rokopis podružuje tisk in je tudi za uredništvo izguba časa.

Delavci in kmetje pa nam lahko tudi sami direktno prijavijo na dopisnici na upravništvo „Zapiskov“ svoj naslov in se obvežejo, da bodo žrtvovali za „Zapiske“ eno uro svojega dela — najmanj pa 5 dinarjev ali 2-50 Lit. na mesec.

Vsak bojevnik dobi za to vsako številko „Zapiskov“.

Delavci, borite se za „Zapiske“ po vseh tovarnah in v vseh obratih!

Kmetje, borite se na kulturni fronti po vseh vaseh!

Delavci in kmetje! Borite se za „Zapiske“ še zlasti na Prvega maja, ki bodi dan našega boja na kulturni fronti!

Vsak bojevnik bo dobil po pošti poštno položnico in nam bo sam nakazal svoj bojevni prispevek!

Sodrug!

Sramota bi bila za nas, če ne bi zmagali na tej fronti!

Ne udajmo se!

Upravništvo.

V zalogi „Delavsko-kmečke Matice“ v Ljubljani se dobijo sledeče knjige in brošure:

1. Maksim Gorki: „Deveti januar“ . . .	Din	7-50,	poštnina	25 p
2. Dr. Koranik: „Zaprta vrata“				
Svami Vivekanandi: „Bog in človek“ . . .	„	7-50,	„	25 „
3. Pahor: „Medvladje“, socialni roman . . .	„	30-—,	„	80 „
4. Pariška komuna	„	5-—,	„	25 „
5. Mile Klopčič: „Plamteči okovi“, pesmi . . .	„	10-—,	„	50 „
6. Ivan Vuk: „Pravljice istoka“	„	10-—,	„	50 „
7. „Zapiski“, posamezna številka	„	10-—		

Tu navedene knjige se dobivajo tudi po vseh knjigarnah. Kolporterji in preprodajalci dobe 25% popusta.

ŠT. 3

VSEBINA:

<i>A. Štebi</i> : Volitve 8. februarja 1925	97
<i>D. Gustinčič</i> : K vprašanju volilne taktike Delavsko-kmečkega bloka	102
<i>F. Klopčič</i> : Vzroki neuspehu pri volitvah	109
<i>D. Gustinčič</i> : Posestne razmere v Sloveniji	114
<i>V. Martelanc</i> : K vprašanju italianske imperialistične politike na Jadranu in Balkanu ter k vprašanju Julijske krajine	118
<i>Fran Onič</i> : Gospod eksekutor	129
Pregled:	
Politični pregled	130
Socialni pregled	136
Kulturni pregled	137
Gospodarski pregled	143

Urejuje:

UREDNIŠKI ODBOR.

Izdaja:

DELAVSKO-KMETSKA MATICA

reg. z. z. o. z.

Uprava:

Ljubljana, Šelenburgova 7.

Naslov za dopise:

Ing. A. ŠTEBI, Ljubljana, Šelenburgova 7.

Naročnina:

Za celo leto 60 Din, za pol leta 30 Din,
za četrt leta 15 Din.

Izhaja: MESEČNO.

Odgovorni urednik:

DUŠAN KERMAUNER v Ljubljani.

Tiska: J. PAVLIČEK v Kočevju.